

1970'li yıllarda Türkiye solu

Burak Gürel

12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbeden bu yana işçi sınıfı ve ezilenler nezdinde ciddi bir seçenek haline gelemeyen Türkiye sosyalist hareketi, 1960 ile 1980 arasındaki dönemi kendi "altın çağ"ı olarak hatırlar. Bu durumun her bir siyasi hareketin kendi genç kuşak militanlarına parlak bir geçmiş anlatısı sunma çabasına ilişkin bir boyutu vardır elbette. Böyle olsa bile, söz konusu dönemin Türkiye solu açısından öncesi ve sonrasında benzeri görülmeyen bir yükseliş ve kitleselleşme dönemi olduğu gerçeği yadsınamaz. Başta faşist hareket olmak üzere nice gerici unsurun dönem boyunca aktif olması bu gerçeği değiştirmez; zira bu döneme bu güçler değil işçi sınıfı ve sosyalist hareket damga vurmuştur. Döneme rengini veren esas faktör proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesidir.

1960-80 dönemi yukarıda sayılan ortaklığı taşımasına rağmen, tek ve kesintisiz bir dönem değildir. Herşeyden önce araya 12 Mart 1971'deki askeri müdahale girmiştir. Bu darbe, hem işçi sınıfı hareketinin hem de solun evrimini etkilemiştir. 12 Mart müdahalesinin düzenin derdine deva olamaması ve müdahalenin etkilerinin 1973-74 yıllarında aşılması, sınıf mücadelesinin ritmini ciddi biçimde değiştirmiştir. Buna paralel olarak, faşist hareketin etkinliğini 60'larla mukayese edilmeyecek ölçüde artırması da Türkiye solunun politik faaliyetini etkilemiştir.

Bunun da ötesinde, 1960'ların sosyalist hareketi 12 Mart öncesinde

Devrimci Marksizm

yaşadığı ayrışma ve yeniden şekillenme eğilimini -12 Mart'ın da etkisiyle çok daha hızlı biçimde yaşamıştır. 1960'larda esamesi okunmayan Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) 1974'ten sonra ülkenin en büyük sol hareketlerinden biri haline gelmesi bunun çarpıcı bir örneğidir. Buna ek olarak, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) ile Çin Komünist Partisi (ÇKP) arasında 60'larda başlayan çatışmanın Türkiye soluna etkisi bu yıllarda henüz sınırlıyken, 70'lerin ikinci yarısında bu etkinin oldukça artması da iki farklı dönemden söz etmeyi gerekli kılar. Dolayısıyla 12 Mart sonrasındaki durgunluk yıllarını paranteze alıp 1960-71 ve 1974-80. biçiminde bir ayırım yapmak uygun olur.

Bu dönemleştirmenin ışığında Türkiye solunun yakın tarihine ilişkin iki farklı bakış açısı geliştirilmiştir. Bunlardan ilki 1960 sonrasında solun evrimini "ileri doğru adımları simgeleyen 'kopuşma'larla" açıklamaya çalışır. Türkiye solunun gelişimini "tek düze, lineer bir ilerleme" olarak sunan bu yaklaşım, 1970'li yılların sol hareketinin 1960'lara göre "en temel programatik ve stratejik konularda" daha ileri düzeyde olduğunu savunur.¹ Bu görüşün temel hatası 1974 ertesinde yükselen mücadeleye bakarak aynı yıllarda solun ideolojik ve politik bakımdan daha gelişkin hale geldiğini sonucunu çıkarmasıdır. Oysa toplumsal mücadelenin ritmi ile sosyalist hareketin politik düzeyi arasında böyle bir doğrusal ilişki bulunmaz. Böyle bir uyumun bulunmadığı 70'lerde politik kavrayışsızlığın toplumsal mücadelenin yenilgisindeki rolüne yakından bakacağız.

Öte yandan, bazı yazarlar Türkiye solunun en parlak döneminin 60'lı yıllar olduğunu ileri sürüyor. Örneğin Ergun Aydınoglu'na göre bu yıllarda

Neredeyse 1918-25 arasındaki dönemden beri ilk defa, Türkiye'de entelijansiya, öncü işçiler, ve marksist (sol) kadrolar, aynı siyasal, programatik ve hatta örgütsel sorunlara kafa yormaya başlar... Aynı yıllar, örgütsel deney birikimi açısından da büyük önem taşır. Türk solunun, ulusal ölçüde siyaset yapabilen en gelişkin örgüt ya da hareketleri bu dönemin olgularıdır: TİP, Dev-Genç ve bir ölçüde YÖN ve MDD.²

Aydınoglu, TİP'i kuran 12 sendikacıdaki sınıf bağımsızlığı bilincine sonraki dönemde rastlanmadığını da ekliyor.³

Aydınoglu'nun 60'lara tanıdığı imtiyazın gerekçeleri kısaca böyle. Fakat

1 Ergun Aydınoglu, *Türk Solu (1960-1971) Eleştirel Bir Tarih Denemesi*, İstanbul: Belge, 1992, s. 169. Aydınoglu 1970'lerdeki sol hareketi olumlayan bu görüşü eleştirmektedir.

2 A.g.e., s. 20, 21.

3 A.g.e., s. 170.

bu gerekçelerin geçerliliği epeyce su götürür. Yazarın entelektüellerin, işçilerin ve sol kadroların birlikte mesaisine ilişkin yaptığı tespitin geçerliliği ayrıca tartışılmalıdır. Yazarın saptamasını doğru da kabul etsek, bu ortaklaşa mesainin Aydınoğlu'nun önemle ele aldığı "en temel programatik ve stratejik konularda" Türkiye soluna yaptığı katkı oldukça sınırlıdır. TİP'i kuran 12 sendikacının sınıf bağımsızlığı bilincinin ilerleyen yıllara hiçbir ciddi miras bırakmadığını Aydınoğlu'nda kabul ediyor: "Diğer taraftan TİP, her ne denli ülkenin siyasal yaşamında bir meşruiyet kazanmaktaysa da, bu bir siyasal sınıf bağımsızlığı anlayışının oluşumuna tekabül etmez."⁴ Yazarın ulusal ölçekte siyaset yapma kabiliyeti konusundaki tespitinin de geçerliliği kuşkuludur. 1974 sonrasında öne çıkan Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve TKP'nin -TİP'in ilk yıllarını ve çok kısa süren Dev-Genç deneyimini bir yana bırakırsak- YÖN ve MDD kadar etkili olmadıklarını söylemek gerekçelerle bağdaşmaz.

Bu yazının 70'lere, esas olarak da 1974-80 arasına odaklanmasının nedeni 60'lardan farklı olarak bir ön devrimci durumun yaşandığı bu dönemin Türkiye soluna bir devrime önderlik etmesi için verdiği fırsatların hangi ideolojik-politik yetersizlikler sonucunda heba edildiğini araştırmaktır. Dolayısıyla Aydınoğlu'nun 60'lı yıllara tanıdığı imtiyazın gerekçelerinden farklı olarak, 1974-80 arası dönemin örgütlerini önemli kılan nokta solun kendisinde değil, dönemin onun üzerine yüklediği ağır sorumlulukta aranmalıdır. Bununla birlikte, bu sorumluluğa cevap vermeye çalışan sosyalist hareketin bir boşluğa doğmadığı unutulmamalı. Bu sebeple, 70'lerdeki solun bilançosunu çıkarmak için onun geçmişten devraldığı ideolojik-politik mirası da hesaba katmak gerekiyor. Bunu yaparken öncelikle 1920-60 arasındaki dönemi, daha sonra 60'lı yılların solunun genel özelliklerini inceleyeceğiz. Ardından, solun 1970-72 dönemindeki evrimini ve nihayet 1974-80 döneminin en etkili üç hareketi olan Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Türkiye Komünist Partisi'nin siyasi çizgilerini değerlendireceğiz.

Kaybolan geçmiş: Mustafa Suphi'nin TKP'si

Marx ve Engels'in 1848 Devrimleri'nden çıkardığı sonuçlardan kaynakını alan, Lev Trotskiy'in Şubat 1905'te Rusya'da gerçekleşen devrimin ardından 1906'da yazdığı *Sonuçlar ve Olasılıklar* başlıklı yapıtında ortaya konan "sürekli devrim kuramı", Lenin'in Nisan 1917'de Bolşevik Partisi'nin

4 A.g.e., s: 88.

Rus Devrimi'ne yaklaşımını değiştiren müdahalesinin sonucunda Bolşeviklerin nderliğinde Ekim Devrimi'nin gerçekleşmesi ve Komünist Enternasyonal'in 1919'da kurulmasıyla dünya işçi hareketine mal olmuştu.

Trotsky 1928'de yayımlanan *Sürekli Devrim* başlıklı eserinde bu teoriyi tüm az gelişmiş ülkeleri de kapsayacak biçimde geliştirmişti.⁵ Bu kuram, emperyalizm çağında demokratik devrimin görevlerinin burjuvazi tarafından yerine getirilemeyeceğini tespit ederek azgelişmiş ülkelerde demokratik devrimin görevlerini tamamlamanın tek yolunun burjuvaziyi mlkszleştirerek işçi sınıfını iktidara taşıyacak bir proleter devrimi olduğunu ortaya koyuyordu. Başka bir deyişle, sözde "ilerici", "liberal" burjuvaziyle ittifak yapmak yerine, işçi sınıfının yoksul köylülükle ittifakı temelinde "proletarya diktatörlüğü"n kurmasının azgelişmiş ülkeler için doğru devrimci strateji olduğunun altı izilmekteydi. Böylece, proletarya diktatörlüğü hem demokratik devrimin hem de sosyalist devrimin görevlerini bir sürekli devrim sürecinde birleştirerek uygulamaya koyacaktı.

Ekim Devrimi'nin ertesinde kurulan nc Enternasyonal (Komünist Enternasyonal ve Komintern olarak da bilinir), Lenin ve Trotsky'ın "sürekli devrim" anlayışına uygun olarak azgelişmiş ülkeler için de proleter devrimini öngörüyordu. 1920 yılında Mustafa Suphi'nin önderliğinde Bak'de kurulan Türkiye Komünist Partisi de aynı anlayışa sahipti. Parti, Türkiye'nin sosyo-ekonomik bakımdan gelişmiş kapitalist ülkelere nazaran geri niteliğini açıkça ortaya koyuyordu:

Genellikle doğu ülkelerine oranla siyasi ve iktisadi bakımdan oldukça gelişmiş olan Türkiye'de, fabrikacılık tam anlamıyla gelişmemiş ve memleketin ötesine berisine serpilmiş bazı fabrikalar olmasına rağmen, bu fabrikaların ve şehirlerin etrafında gelişkin ve toparlanmış bir proletarya oluşmamıştır... Bugünkü yönetim biçimi ve tarzıyla burjuva demokrasisine ayak basmış Türkiye'de sınıf savaşı, ilkel gelişim dönemini yaşamaktadır.⁶

Bu tespit, Suphi'nin önderliğindeki partiyi ülkeyi sosyo-ekonomik ola-

5 Sürekli devrim kuramının tarihsel gelişimi için bkz: Michael Löwy, *The Politics of Combined and Uneven Development- The Theory of Permanent Revolution*, Londra: Verso, 1981. Konuyla ilgili Türkçe yayımlanan oldukça yararlı bir kaynak için bkz: Sami Sarı, "Marksizm ve Sürekli Devrim Kuramı", *Sınıf Bilinci*, sayı: 4/5, Ekim 1989, s. 72-98.

6 *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, İstanbul: rn Yayınları, 1997, aktaran: "Sosyalist Devrim" cilerle "Demokratik Devrim" ciler Nerede Buluşur Proleter Devrimciler Onlardan Nasıl Ayrılırlar?, İstanbul: Devrimci Kz Yayınları, 1999, s. 35.

rak “geliştirecek” “ilerici” bir burjuvazi arayıp onunla ittifak yapma türünden sınıf işbirlikçisi bir tutuma götürmedi. Tam aksine, “sürekli devrim” kuramına uygun davranan TKP’ye göre 1920’lerin gündemi proleter devrimiydi:

Bununla birlikte bir taraftan emperyalistlere karşı yürütülen savaşın devamı, diğer taraftan özellikle toplumsal devrimin Avrupa’da yayılması sınıf bilincinin olgunlaşp gelişmesini önemli ölçüde etkileyerek Türkiye’deki hareketlerin toplumsal bir mahiyet almasına yardım etmekte ve sosyalizmi temel alan işçi-köylü şuralar cumhuriyetinin kuruluşuna uygun şartları hazırlamaktadır.⁷

TKP’nin ilk döneminde ortaya koyduğu bu tutum Türk burjuvazisini tedirgin ediyordu. Bağımsızlık savaşının bir proleter devrimiyle sonuçlanmasından çekinen burjuvazi 28 Ocak 1921 tarihinde Mustafa Suphi ve yoldaşlarını katletti.

Stalinizm ve Türkiye Solu: Şefik Hüsnü’nün TKP’si

TKP önderliğinin daha yolun başında ortadan kaldırılması devrimci harekete büyük bir darbe indirdi. Ancak esas darbe daha sonra geldi. Sovyetler Birliği’nde bürokrasinin iktidarı ele geçirmesi Türkiye solu açısından çok daha vahim sonuçlar üretti. Trotskiy önderliğindeki Sol Muhalefet’in Bolşevik Partisi’nden uzaklaştırılmasıyla başlayan tasfiye dalgası, Üçüncü Enternasyonal’in Stalinist bürokrasinin hâkimiyetine girmesinin ardından enternasyonale bağlı olan her partiden on binlerce devrimci Marksistin atıl-

7 A.g.e., s. 36. Burada bir uyarı yapmakta yarar var. Mustafa Suphi’nin bazı yazı ve konuşmalarında partinin yukarıda özetlenen programatik tutumu ile çelişen unsurlar mevcuttur. Örneğin şu sözler Suphi’ye aittir: “Komünist Fırkası, halûhazırda inkılabı yapacak ve idareyi ele alacak büyük bir hükümet fırkası şekil ve mahiyetinde ortaya atılamaz. Demek ki içtimai inkılap karşısında Türkiye Komünist Fırkası’na düşen vazifeyi, yağmacı emperyalizmin bütün baskılarına rağmen ayaklanıp varlıklarını ispat eden Anadolu ayaklanmacılarına ve ayaklanmacıları temsil eden Büyük Millet Meclisi Hükümetine samimiyetle yardımcı olmak ve Anadolu’daki bu hareketi şarkın diğer mazlum ve medeni milletlerine bir örnek olarak göstermekle özetleyebiliriz.” (İlhan Akdere, Zeynep Karadeniz, *Türkiye Solu’nun Eleştirel Tarihi-1*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2. baskı, 1996, s. 136). Bu sözlerin TKP’nin örgütsel bakımdan güçlü olmayışından kaynaklandığı söylenebilir. Öte yandan, Suphi’nin bu sözlerinden Komintern’in devrimci dönemindeki program anlayışından farklı bir tutum alındığı sonucunun çıkarılması yanlış olur. Tüm çelişkilere rağmen, yazıda verdiğimiz örneklerin de kanıtlandığı gibi TKP’nin 1920-21 dönemindeki programatik hedefi “işçi köylü şuralar cumhuriyeti”nin kurulmasıdır. Akdere ve Karadeniz de Suphi’nin “Yaşasın Türkiye amele, rençper ve askerlerinin hükümet ve cumhuriyeti” şiarıyla bitirdiği “Saltanattan sonra” başlıklı yazısını örnek vererek TKP’nin antiemperyalist mücadele haricinde TBMM’ye en ufak bir destek sunmadığını belirtiyorlar (a.g.e., s. 137).

masıyla devam etti. Enternasyonal üyesi partiler Sovyet bürokrasisinin emri haline getirildi. Stalinist bürokrasisinin kendi çıkarlarını riske etmemek için dünya devrimi hedefinden vazgeçmesi ve burjuvaziyle ittifaka cevaz veren türden bir "aşamalı devrim" anlayışını yeniden kabul etmesi, başta 1927 Çin Devrimi ve 1936-37 İspanyol Devrimi olmak üzere pek çok devrimin bürokrasi ile uluslararası burjuvazinin işbirliği sonucunda yenilgiye uğramasına yol açtı.

TKP önderliğinin Türk burjuvazisi tarafından tasfiyesi ile Sovyet bürokrasisinin Uluslararası Sol Muhalefet'i yenilgiye uğratması çok özel bir tarihsel momentte ardı ardına geldi. Avrupa, Uzakdoğu ve Latin Amerika komünist partilerinden bazıları Stalinizm ile Sol Muhalefet arasındaki mücadeleyi bizzat kendi bünyelerinde de yaşadıkları için bu partilerden kopartılan devrimci Marksistler -başta oldukça zayıf da olsa- kendi örgütlerini kurmayı başarabildiler. Fakat önderliği baştan tasfiye edilen cılız bir parti olan TKP böyle bir ayrışma sürecini hiç yaşamadı. İkinci Enternasyonal'in aşamacı-devrimci yaklaşımının devamcısı olan Şefik Hüsnü'nün partinin önderliğine getirilmesinin de etkisiyle, TKP daha yolun başında, ciddi hiçbir ayrışma yaşamadan Stalinistleşti. Böylece "en gelişmiş teori ve örgüt araçlarından mahrum" kalan Türkiye solu "uluslararası işçi hareketinin tüm kazanımlarını yok eden Stalinist teori ve örgütle işe başlamak zorunda" kaldı.⁸ Bununla bağlantılı olarak, uluslararası Sol Muhalefet'le ve ardından 1938'de kurulan Dördüncü Enternasyonal ile bağı olan hiçbir grubun ülkede bulunmaması Türkiye solunun tarihsel seyrini etkileyen en kritik etken olarak ortaya çıktı.

1926 Viyana Kongresi'nde Kemalizmi "ülkedeki tek antiemperyalist güç" ilan eden⁹ TKP'nin bu tutumu parti lideri Şefik Hüsnü tarafından şu şekilde gerekçelendirildi:

Emekçi kitleler Kemalist burjuvazinin iktisadi çabalarının emperyalist kapitalizmin girmesine etkili bir şekilde set çektiğini ve dolayısıyla ilerici bir nitelik taşıdığını görmekte beraber, bu iktisadi gelişmelerin iç mekanizmasının kendi sırtlarına bindiğini ve bu mekanizmanın işleyişinin bedelini kendilerinin ödediğini bilmek zorundadır. Milliyetçi burjuvazinin uyguladığı sistem, anti-emperyalist bir rol oynadığı sürece, emekçi kitleler tarafından esas olarak

8 Demir Küçükaydın, "Türkiye'de solun tarihini yazacaklar için tezler", *Sınıf Bilinci*, sayı: 4/5, Ekim 1989, s. 59.

9 Naciye Babalık, *Türkiye Komünist Partisi'nin Sönümlenmesi*, Ankara: İmge, 2005, s. 58.

kabul edilebilir.¹⁰

Hüsnü'nün yukarıda sözleri, TKP'nin Türkiye burjuvazisinden ülkeyi emperyalizmden bağımsız bir "kalkınma" yoluna sokacak "ilerici" adımlar beklediğini ortaya koyuyor. Rıza Tura'nın ifadesiyle, emekçi kitleler için burjuva rejimine alternatif bir devrimci odağın oluşturulmasında başrolü oynayabilecek olan TKP, Sovyet bürokrasisinin çıkarları doğrultusunda, "kuliste sahneye çıkma sırasını beklerken sahnedeki selefine rolünü sufle eden bir aktör gibi, yer altından 'devrim sırası' kendisine gelinceye kadar, Kemalist önderliğe yapması gerekeni (ancak kendisinin duyabileceği bir sesle) sufle etmektedir yalnızca."¹¹ Türkiye solunun Kürt sorunu konusundaki hatalı tutumunun köklerini de Şeyh Sait, Ağrı ve Dersim ayaklanmaları sırasında devlete destek veren TKP'de aramak gerekir.

Üçüncü Enternasyonal'in 1935 yılında yapılan yedinci kongresi sırasında Lenin ve Trotskiy döneminde kabul edilen, faşizme karşı "Birleşik İşçi Cephesi" taktiğinin yürürlükten kaldırılması; yerine komünist partilerin faşizme karşı liberal burjuvaziyle ittifak yapmasını salık veren "Halk Cephesi" anlayışının kabul edilmesi, TKP'ye büyük bir fatura ödetti. Komintern'in "desantralizasyon" veya "separat" olarak bilinen kararı ile TKP ile Komintern'in resmi ilişkisi kesildi, partinin Türkiye'deki bağımsız varlığı sona erdi ve parti kadroları Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde çalışmaya yönlendirildi. Bu desteğine rağmen parti CHP iktidarından tevecüh göremedi. 1944'te TKP'ye karşı ciddi bir polis operasyonu düzenlendi. Çok partili döneme geçilmesinin ardından TKP yüzünü bu kez CHP'den kopan burjuva odaklara çevirdi. Adnan Menderes ve Celal Bayar'a "İleri Demokratlar Cephesi" kurma teklifi yaptı. Demokrat Parti'nin TKP'ye karşı tutumu da CHP'den farksız oldu: 1951'de yeni bir operasyonla partiye büyük bir darbe vuruldu. Bu operasyonun ardından 1960'ların son dönemine kadar parti faaliyeti durdu. Parti bir yurtdışı örgütü haline geldi. Komintern geleneğinin bir özelliği olan işçi sınıfı içinde örgütlenme faaliyeti yürütmek haricinde TKP'nin 60'ların soluna olumlu bir miras bıraktığını söylemek mümkün değildir. Proleter devrimi hedefinden vazgeçmiş, burjuvazi içinde sözde "ilerici" odaklar keşfederek onunla ittifak yapmaya çalışan, Kürt sorununda milliyetçi tutum takınan, Sovyet bürokrasisinin çıkarlarıyla tamamen uyumlu bir partiden başka türüsü de beklenemezdi.

10 Akdere, Karadeniz, s. 155.

11 Rıza Tura, "12 Eylül", *Sınıf Bilinci*, sayı: 4/5, Ekim 1989, s. 17.

60'lı yılların sosyalist hareketinin 70'lere devrettiği miras

27 Mayıs 1960'ta DP hükümetini deviren askeri darbe "iç pazara yönelik sermaye birikim tarzının, doğası gereği sanayi burjuvazisinin stratejik çıkarları doğrultusunda öngördüğü yeni bir siyasal rejime bonapartist bir askeri müdahale altında geçilmesi işlevini" yerine getirmiştir.¹² Ancak burjuvazi 27 Mayıs'a giden süreçte kendi talepleriyle kentli sınıfların taleplerini kaynaştırmaya çalışarak hareket etmiştir. CHP'nin belli başlı programatik metinleri bu çabanın ürünüdür. Daha da önemlisi, "anayasanın hazırlanması sürecinde sanayi burjuvazisinin sözcüsü durumundaki çevreler" in, "diğer mülk sahibi sınıfların toplumsal dayanağı olan kırsal çoğunluğun karşısında kentli sınıf ve tabakaların sendikal ve demokratik açılımlara kavuşturulmasını gelecek açısından dengeleyici bir etken olarak" görmüş olmasıdır.¹³ Anayasayı hazırlayanlar, bunu yaparken büyük kentlerde hızla büyüyen işçi sınıfının bu haklara sahip çıkmakta gecikmeyeceğini tahmin edemediler. 1961 Sarayhan Mitingi ile başlayan, 1963 Kavel Direnişi, 1966 Paşabahçe Grevi ve DİSK'in 1967'de kurulması ile ilerleyen işçi sınıfı mücadeleciliği 15-16 Haziran 1970'te zirveye tırmanarak burjuvaziyi pişman etti.

Öte yandan, Türkiye solu bu mücadeleciliği devrim yoluna akıtacak birikimden yoksundu. TKP'den devralınan olumsuz miras bunun en önemli nedenidir. TKP ile olan bağları uzun yıllardır kopuk olan Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı gibi figürler, bu kopukluğa karşın Sovyet bürokrasisinin ideolojik-politik hattından kendilerini bağımsızlaştırmadıkları için bu dönemde bir dizi hata yaptılar. Bu iki isim öncelikle 27 Mayıs darbesini yanlış yorumladı. Sovyet bürokrasisinin geri ve bağımlı ülkelerdeki komünist partilerine dayattığı "milli cephe taktikleri ya da kapitalist olmayan yol ve milli demokrasi kavrayışları" Kıvılcımlı ve Belli tarafından kabul edilmiştir; "buysa onların darbecilere karşı umutla yaklaşmalarında en önemli bir etkidir."¹⁴ Örneğin Kıvılcımlı'ya göre, "hep düzenlice ileri devrimci aksiyon vurucu gücü olan ordu... bir avuç finans-kapital kodamanı, Antika tefeci bezirgân sınıfı ile el ele verip memleketi korkunç bir sömürü ile satmaya kalkıştı mıydı... Halk'tan yana çıkarak o gidişi göğüslemekten geri

12 A.g.e., s. 22.

13 A.g.e., s. 29. Anayasada yer alan belirli hükümlerin emekçi sınıfların aktif mücadelesi sonucunda kazanıldığı tezini savunan bir yaklaşım için Cenk Ötküner'in bu sayıdaki yazısına bakılabilir. Bu yaklaşım daha ciddi olarak tartışılmayı hak ediyor.

14 Aydınoğlu, s. 35.

kalmıyor”du.¹⁵ Kıvılcımlı, 27 Mayıs darbesini yapan askeri kadroyu “hangi sınıfa dayanarak devrim yapacağını bilemediği için yolunu şaşırılmış bir devrimciler grubu” olarak görüyordu.¹⁶ Bu nedenle, darbecilere yol göstermeye çalıştı: “Çağımızın zulme karşı çapı, atla deve değildir. ‘Mısır’daki sağır sultan’ (Binbaşı Abdülnasır) bile duymuştur. O Sosyalizmdir.”¹⁷ Kıvılcımlı’nın Nasır’ın Mısır’da uyguladığı düzeni sosyalist olarak tanımlaması ve 27 Mayısçılara örnek göstermesi Sovyet bürokrasisinin politik çizgisine olan yakınlığının bir bedelidir. Bu kavrayışın sınıf bağımsızlığına hizmet etmediği açıktır.

1962–67 arasında yayımlanan *Yön* dergisi ile 1969–71 döneminde yayımlanan *Devrim* dergisi, dönemin siyasal zihniyetini hayli etkilemiştir. “Sosyoekonomik dönüşümlere duyulan samimi özlem; ‘yukarıdan devrimcilik’e bağlılığı ifade eden bir elitizm anlayışı; devlet ve sınıf olgularından habersizlik, modern sınıf mücadelesinin keskinleşme belirtilerinden duyulan telaş; demagojik olmaktan çok, ütöpik olarak nitelenebilecek bir sınıfsız toplum yaratma özlemi”¹⁸ özelliklerini taşıyan Yön-Devrim hareketi, kendi programını 1961 Anayasası’nda yer alan hedeflerin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi olarak tanımlıyordu. Derginin teorisyeni Doğan Avcıoğlu’na göre, 27 Mayıs’ın bıraktığı yerden devam edecek bir “Atatürkçü ordu harekâtı” bunu yapmalıydı.¹⁹

Gerek eski TKP’liler gerekse de Yön-Devrim çevresi, 60’larda kendi bağımsız örgütleri aracılığıyla mücadele yürütmediler. Bu çevrelerin dik-katle izledikleri siyasi odak Türkiye İşçi Partisi (TİP) idi. 1961 yılında 12 sendikacı tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi, 60’lardaki işçi mücadelesinin üzerinde yükseldi. Kısa süre içinde gerek büyük kentlerde, gerekse Kürt illerinde ciddi bir etki yaratan TİP, 1965 genel seçimlerinde yüzde 3 oranında oy alarak parlamentoya 15 milletvekili ile girdi. TİP sözcülerinin hem parlamentoda hem de miting alanlarında yarattığı etki -o dönemde iyice yoğunlaşan grev ve fabrika işgalleri dalgasıyla birleşerek- hakim sınıflarda büyük bir rahatsızlığa neden oldu. Yarattığı bu etkiye rağmen, programatik bakımdan Türkiye solunun geri kalanından ayrılmaması nedeniyle varolan potansiyel parti tarafından devrimci kanallara akıtılmadı. TİP’in solun diğer

15 Kıvılcımlı’nın *Halk Savaşı’nın Planları* başlıklı kitabından aktaran: Akdere, Karadeniz, s. 187.

16 A.g.e., s. 194.

17 Kıvılcımlı’nın *27 Mayıs, Yön’ün Yönü, Devletçiliğimiz* başlıklı kitabından aktaran: Akdere, Karadeniz, s. 194.

18 Aydınöğlü, s. 40.

19 Akdere, Karadeniz, s. 242.

Devrimci Marksizm

kesimleriyle benzerliğini ortaya koyan pek çok örnek verilebilir. Yalnızca birkaç tane vermekle yetinelim. TİP'in "Atatürkçülükten hareket ettiğini"²⁰ söyleyen parti başkanı Mehmet Ali Aybar'a göre 1961 Anayasası "toprak ağalarının ve işbirlikçi sermayeci sınıfların çıkarlarını iyice köstekleyen hükümlerle dolu" idi. 1965 yılında CHP hükümeti düşürülüp yerine Adalet Partisi (AP) hükümeti geçtiğinde TİP liderleri "Kuvayi Milliye Cephesi" kurulması gerektiğini söylediler.²¹ Türkiye soluna musallat olan CHP'ye destek yaklaşımının nüveleri TİP'te de mevcuttur. Bazı TİP yöneticileri CHP ile koalisyonu mümkün gördüklerini ifade ettiler.²²

60'lı yılların en son ve sonraki yıllara damga vuran politik akımı MDD (Milli Demokratik Devrim) hareketidir. MDD hareketi, Stalinist bürokrasinin komünist partilere dikte ettiği "demokratik devrimde proletarya dışındaki sınıfların öncülüğü", "burjuva güçlerle ittifak" gibi tezleri Türkiye şartlarına adapte etmekten öte bir şey yapmadı. Demokratik devrimin görevleri ile sosyalist insanın görevlerini birleştirecek bir proleter sürekli devrimini reddeden MDD kadroları, bunu yerine " 'Türkiye'nin özgül şartlarında' modern işçi sınıfının değil diğer -antika ve modern- sosyal tabaka ve kategorilerin belirleyici olduğunu" savundular.²³ MDD hareketinin sözcülerinden Mihri Belli'nin Türk ordusu hakkındaki görüşlerine bakıldığında, bu hareketin sınıf bağımsızlığı konusunda solun diğer kesimlerinden bir adım dahi önde olmadığı anlaşılır:

Emperyalizmin Türkiye'de iç destekçilerinin yardımıyla tam hâkimiyetini kurması demek, Türk ordusunun, bütün marifeti yerli yabancı sömürücüler emrinde kendi halkını ezmek olan, tarihinde hiçbir zaman yabancı bir düşmana karşı savaşmamış Güney Amerika peyklerindeki ordular durumuna düşmesi... demektir. Türkiye'de asker sivil aydın zümre tüm tarihini inkâr etmeden böyle bir durumu kabullenemez.²⁴

Yukarıda yapılan özeti ardından, 60'ların son döneminde yaygınlaşan milli demokratik devrim-sosyalist devrim tartışmasının sahteliğini kavramak zor olmaz. Hem TİP hem de MDD hareketi, demokratik devrimin görevle-

20 Aydınöğlü, s. 89.

21 A.g.e., s. 79.

22 A.g.e., s. 88.

23 A.g.e., s. 114, 115.

24 Mihri Belli, *Yazılar 1965-1970*, Ankara: Sol Yayınları, 1970, s. 19; aktaran: "Sosyalist Devrim" cillerle., s. 49-50.

riyle sosyalist devrimin görevlerini tek bir devrimci süreç içinde birleştirerek yerine getirecek bir işçi iktidarını hedeflemiyorlardı. Bu tartışmada “sosyalist devrim” tezini savunan TİP’in “sosyalist devrim”den anladığı şeyin, sürekli devrim anlamında bir sosyalist devrim ile ilgisi yoktu:

İdeolojik planda TİP saflarında da sosyalizm bir “milli kalkınma yolu”dur. Dahası 27 Mayıs ve devlet konusunda Kemalist ideolojinin etkisi en az YÖN ve MDD çizgilerinde olduğu kadar TİP için de söz konusudur. Hatta TİP 27 Mayıs Anayasası’nın “kapitalizme kapalı, sosyalizme ise açık” olduğunu bile iddia etmekte, böylece kendini ve sosyalizmi “anayasal düzen”in en meşru mirasçısı olarak sunmaktadır. Böylece TİP’in stratejisi çerçevesinde sosyalizme geçiş, parlamenter zeminde gerici iktidarı alt ederek 27 Mayıs Anayasası’nın öngördüğü reformları “hayata geçirmek”ten ibarettir... Söylemeye gerek bile yok; sosyalizm tedricen devlet sektörünün ağırlığının artmasıyla ve özel sektöre tanınan ayrıcalıkların kaldırılmasıyla inşa edilecektir bu projede.²⁵

Dolayısıyla tartışmanın demokratik devrim- sosyalist devrim ayırımına dayanan programatik bir boyutu yoktur:

İster MDD olsun ister sosyalist devrim modeli olsun her iki model de ülkenin geri kalmışlığına değinmekte ve “kapitalist olmayan kalkınma yolunu” ya da “Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye”yi geri kalmışlıktan kurtulmanın en etkili yöntemi olarak görmekteydiler. “Sosyalist devrimciler”in yaptıkları MDD’yi benimseyenlerin “Tam Bağımsız-Gerçekten Demokratik Türkiye”sinin adını sosyalist olarak değiştirip üstüne biraz daha kamucu bir cila çekmek olarak yorumlanabilir.²⁶

Tartışmanın özü yöntemselidir:

Asker sivil aydın zümreye daha etkili bir rol biçen MDD devrimcilere düşen sorumluluğu artırıyor ve kitlelerden kopuk da olsa bir tür devrimci aktivizmi meşrulaştırıyordu. Devrimci aktivizmden fellik fellik kaçan TİP ise bu tutumunu “işçi sınıfının kendisini kendi elleriyle kurtaracağı” sözünün arkasına sığınıp kitlelerin henüz geri bir düzeyde olduğu, bu yüzden de provokatif

25 Tura, s. 33.

26 “Sosyalist Devrim” cillerle..., s. 55, 56.

eylemlerden kaçınmak gerektiği savlarıyla gerekçelendiriyordu.²⁷

Sonuç olarak, taraflardan birinin parlamentarizmi diğ erinin ise proleter devrimci olmayan bir aktivizmi savunduğu bu tartışmanın, hiç ilgisi olmadığı halde -sosyo-ekonomik durum tahlilleriyle de süslenerek- bir program tartışmasıymış gibi sunulması ve bu sahte çerçevenin tartışmayı takip edenler tarafından da aynen benimsenmesi 60'ların solunun teorik düzeyinin sınırlarını gösterir. Diğer yandan, aşamacı-Stalinist çerçevenin farklı varyantlarını oluşturan bu iki ekipten MDD'nin 1968 sonrasında iyice militanlaşan öğrenci gençliğin desteğini alması da tesadüf değildir. MDD hareketinin, "genel çizgileriyle doğru bir program"a sahip olduğunu düşündükleri TİP'in elde edeceği bir seçim zaferinin asla bir sosyalist devrim anlamına gelmeyeceğ inin altını çizerek "parlamentar mücadelenin limitlerini ve bunu temel alan bir sosyalizm mücadalesinin olanaksızlığını" ortaya koyması, "statükocu

27 A.g.e., s. 56. Gökhan Atılgan'a göre yöntem konusundaki ayrışmanın nedeni, MDD kuramcılarının "hakim sınıfların sömürü ve baskıyla kurdukları ideolojik hegemonyanın mevcut düzen devam ettikçe kırılmayacağını" düşünceleri, buna karşılık başta Behice Boran olmak üzere TİP önderliğinin "mevcut düzeni ayakta tutan asıl etmenin sömürü ve zordan ziyade ideolojiyle sağlanmış rıza olduğunu" ve düzen değışikliğinin ancak bir karşı hegemonyanın inşasıyla mümkün olabileceğini savunmasıdır (Atılgan, "Türkiye Sosyalist Hareketinde Parlamentar Mücadelenin Farklı Kavramları Avcıoğlu'nda, Belli'de ve Boran'da", içinde: *Türkiye İşçi Partisi Parlamento'da 40. Yıl Sempozyum/Panel/Söyleşi*, İstanbul: TÜSTAV, 2006, s. 33). Atılgan'ın yaptığı bu ayırım, tartışmanın ayrıntılarını kavramak isteyenler açısından anlamlı olabilir. Öte yandan, Boran'm savunduğu politik çizginin proleter devrimcilikle bir ilgisi bulunmadığı için onun hegemonya sorununu ciddiye alan, elitizme uzak duran yaklaşımının pratik politika bakımından ileri sonuçlar üretmesi imkânsızdır. Varacağı en ileri nokta reformist bir işçi partisinin geliştirilmesidir. TİP'in seçimler yoluyla iktidar olması halinde ordunun darbe yapması olasılığına ilişkin düşüncelerini açıklayan Boran, bu durumda "iktidar, anayasa dışı, meşruluğunu yitirmiş bir iktidar durumuna düşer ve ona karşı direnmek hem anayasal, hem doğal bir hak, bir ödev olur" demektedir (Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, İstanbul: Gün, 1970, s. 215; aktaran: Atılgan, s. 33). Boran'ın darbeye karşı direnişin meşruiyetini 1961 Anayasası'nda araması, onun metodunun Leninist değil reformist olduğunu açıkça ortaya koyar. Boran'ın reformizmi, kendisinin genel başkanlığını yaptığı, Nisan 1975'te kurulan ikinci TİP'in programının burjuvazi karşısında takımlı olacak tutuma ilişkin kısmında da açıkça görülür: "Türkiye İşçi Partisi, burjuvazi karşısında tavrını alır ve politikasını saptarken, elbette burjuvazi içindeki bu farklılıkları çelişkileri dikkate alır. Tekel dışı burjuvazinin tekellere karşı çıkışında, büyük toprak mülkiyetinin vergilendirilmesi, vergi kaçakçılığının önlenmesi, dış ticaretin devletçe düzene sokulması taleplerinde destekleyici olacaktır. Sanayici sermaye, kendi varlığını koruma kaygusuyla Ortak Pazar'la bütünlüşmeye ve imtiyazlı yabancı sermaye yatırımlarına karşı çıktığı ölçüde de Parti'nin desteğini görecektir." (Akdere, Karadeniz, s. 283). Kalkınmacı ve reformist anlayışı gereği "sanayici sermaye"ye destek olan bu anlayışın "milli demokratik devrim" programından farklı bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, Boran liderliğindeki TİP'in programı gerçek anlamda devrimci sosyalist bir program değildir.

dönüşümler peşinde koşmayan” çok geniş bir kesimi MDD'nin yanına çekmiştir.²⁸ 1970–72 döneminde THKO, THKP-C ve TKP/ML gibi -eksik ve yanlış bir çerçeveden de olsa- iktidar sorununu devrimci yoldan çözmeyi hedefleyen grupların MDD hareketinin içinden çıkması tesadüf değildir.²⁹

1970'lerin başında Türkiye solu

1970'e girerken, Türkiye burjuvazisinin bunalımı iyice derinleşmektedir. Emek cephesinde grev ve direnişlerin arkası kesilmemektedir. DİSK hızla güçlenmektedir. Gençlik hareketi kitleselleşmekte ve radikalleşmektedir. Kırsal alanlarda başlayan toprak işgalleri ve üretici mitingleri hızla yayılmaktadır. Bu üçlüden burjuvazi açısından en korkutucu olanı birincisi olduğu için, düzen güçleri baskıyı bu alanda yoğunlaştırdı. DİSK'in kapatılmasını ve daha da genel olarak işçi mücadelelerini zayıflatmayı hedefleyen sahte sendika yasası meclisin gündemine geldi. 15–16 Haziran 1970'te İstanbul ve İzmit sanayi bölgelerindeki emekçilerin gerçekleştirdiği, neredeyse ayaklanma boyutuna varan büyük direniş burjuvazinin bu amaçlarını gerçekleştirmesini engellediği gibi, işçi sınıfı hareketinin yenilgiye uğratılması için askeri darbe seçeneğinin iyiden iyiye güç kazanmasına neden oldu.

TİP bu dönemde herhangi bir politika değişikliğine gitmedi. MDD hareketi ise üst üste gelen bölünmelerle çok sayıda örgüt doğurdu. Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş gibi Dev-Genç kökenli gençlik liderlerinin 1969'daki Filistin deneyiminin ardından 1970'te kurdukları Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) bunlardan biridir. 15–16 Haziran eylemlerinin üzerinden henüz birkaç ay geçmişken, Türkiye işçi sınıfının mücadelecilik düzeyi bir devrimci işçi partisinin faaliyetiyle daha üst bir aşamaya ulaşabilecekken, yani “sol için mevcut görevler, neredeyse gerilladan başka herşeyi” gerektirirken,³⁰ THKO 1970 sonbaharında gerillacılığa başlar. Amaç “düzen tarafından en

28 Aydınoglu, s. 108, 109.

29 Haluk Yurtsever de aynı noktaya işaret ediyor: “MDD hareketinin kendini ötekilerden ayıran belirgin özelliği ‘aşamalı’, ‘cephe’ye dayanan, ‘asker-sivil aydın zümre’nin önderliğine de dayandırılma da bir devrim taktiğine sahip olmasıdır. TİP’te devrimden çok bir geçiş, seçimle iktidar alma düşüncesi var. MDD, tezlerindeki geriliğe ve yanlışlara rağmen, devrim düşüncesine sahip bir harekettir. Böyle düşünmek, bütün yakınlığa rağmen MDD’yi YÖN ve cuntacılıkla özdeşleştiren yaygın görüşten ayrılmak oluyor. Böyle düşünmek, bir de THKP-C, THKO, TKP/ML türünden ihtilalci çıkışların neden MDD kaynaklı olduğu sorusunun yanıtlanmasında geleneksel olandan farklı çözümlere olanak veriyor.” (Yurtsever, *Süreklilik ve Kopuş İçinde Marksizm ve Türkiye Solu*, İstanbul: El Yayınevi, 2. baskı, 2002, s. 190).

30 A.g.e., s. 143.

Devrimci Marksizm

çok sömürülen kesim” olarak gördükleri köylülüğü harekete geçirerek kırlardan kentlere doğru genişlemesini umdukları bir “halk savaşı”nı başlatmaktadır. THKO önderliğinin 1971’de yakalandıktan sonra mahkeme sürecinde verdiği savunma, bu hareketin genel olarak solun, özel olarak da MDD’nin ideolojik-politik zaafalarını aşamadığını göstermektedir. Savunmaya göre:

Ulusal varlığımızı yok etmek isteyen emperyalizm ve yerli ortaklarına karşı, millici ve devrimci sınıfların takip etmesi gereken Milli Demokratik Devrim stratejisi, hareketimizin çizgisidir. Diğer bir anlamıyla, bütün millici sınıf ve tabakaların ortak devrim anlayışı, Milli Kurtuluş Savaşı’nın bu savaşı ve onun başındaki Mustafa Kemal’i yok edici, ortadan kaldıracı bir düzen kuran, karşı devrimci-gerici ittifaka karşı yapılmış 27 Mayıs ihtilalinin ve 1961 Anayasası’nın bir devamı ve tamamlayıcısıdır.³¹

Görüldüğü gibi, THKO’nun programatik hedefi bakımından Stalinist TKP’den, TİP’ten, Yön-Devrim hareketinden, Perinçek’in *Proleter Devrimci Aydınlik* (PDA) dergisinden farkı yoktur. Kendisini ayıran en önemli farkı iktidarın zora dayalı olarak ele geçirmeyi, yani devrimi önüne koymasındadır. Bunun 1970 öncesindeki sol hareketin devrimi aklına getirmeyen duruşundan ciddi bir kopuş olduğu teslim edilmelidir. Fakat gerek programatik ufkunun sınırlılığı gerekse de 15-16 Haziran’ın ertesinde yapılması gereken en son şeyi yaparak, dar bir kadro ile kırlarda gerilla mücadelesi başlatmaya yönelik ikameci stratejisi nedeniyle THKO’nun 70’lerin geri kalan dönemine ilerletici bir politik miras bıraktığını söylemek zordur. THKO önderi devrimcilerin bir bölümünün 6 Mayıs 1972’de idam edilerek katledilmeleri, geri kalanların da yakalanması ile örgütün faaliyeti sona ermiştir.

MDD hareketinin içinden çıkan diğer grup, bu hareketin 1 Kasım 1968’den beri yayımlamakta olduğu *Aydınlik Sosyalist Dergi*’den ayrılarak Ocak 1970’te *Proleter Devrimci Aydınlik* dergisini çıkarmaya başlayan çevredir. Doğu Perinçek’in önderliğindeki PDA, Çin Komünist Partisi’nin uluslararası prestijine yaslanarak kendisine alan açtı. Çin’in o dönemde SSCB’nin “barış içinde bir arada yaşama”, “sosyalizme barışçıl geçiş” gibi tezlerine karşı geliştirdiği “tradeci” tezler –ki bunlar kısa süre sonra bizzat ÇKP önderliğince rafa kaldırılacaktır- o dönemde yalnız Türkiye’de değil, dünyanın dört bir yanında, özellikle radikal gençlik gruplarında büyük bir sempati yaratmaktadır. Perinçek’in grubu buradan yola çıkarak bir tür radikalizm imajı vermeye

31 THKO Savunması’ndan aktaran: Akdere, Karadeniz, s. 315.

çalışsa da, aslında yaptığı MDD'nin tezlerinin daha da sağcı bir yorumunu geliştirmekten öteye geçmedi. "Türkiye işçi sınıfının devrime önderlik edebilmesini sağlayacak objektif ve sübjektif şartlardan yoksun olduğu" tezlerini 15-16 Haziran'dan sonra da tekrarlamaya devam edecek kadar sınıf körü olan bu hareket, Maoculuğun alamet-i farikası gerilla mücadeleciliğine göndermeler yapsa da bu konuda da herhangi bir adım atmadı.

PDA bölünmesinin ardından öbür yanda kalan, *Aydınlık Sosyalist Dergi*'yi yayımlamayı sürdüren ekip dönemin gençliği içindeki en popüler gruptur. Derginin yazarları arasında Mahir Çayan ve Hikmet Kıvılcımlı yer almaktadır. 15-16 Haziran eylemleri, bu grubun bölünmesine neden olur. MDD'nin programatik çerçevesiyle çelişki yaşamayan Hikmet Kıvılcımlı, 15-16 Haziran'ın ardından örgütlenme yöntemi konusunda doğru dersler çıkararak işçi sınıfının öncü, köylülüğün yedek güç olduğu saptamasını yapar ve kentlerde sınıf eksenli devrimci çalışmanın önemine işaret eder.³² Ancak bu öneriler daha sonradan THKP-C'yi oluşturan kadrolar tarafından kabul edilmez; MDD bir kez daha bölünür.

Kıvılcımlı ile yollarını ayıran Mahir Çayan'ın önderliğindeki ekip Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'ni (THKP-C) kurdu. THKO ile aşağı yukarı aynı dönemde ortaya çıkan THKP-C, programatik bakımdan -tıpkı THKO gibi- solun geri kalanından ayrıışmamıştır. Kemalizmi Türkiye burjuvazisinin ideolojisi olarak değil "küçük burjuvazinin radikal kanadı"nın ideolojisi olarak yorumlayan anlayış Çayan tarafından da kabul edilir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesini bir "karşıdevrim" olarak tanımlayan THKP-C, 27 Mayıs'ın bir "devrim" olduğunu savunur. THKP-C'nin tek önemli farkı yöntemeldir. THKO'ya benzer biçimde, MDD hareketi içinde Mihri Belli'nin temsil ettiği, askeri cuntaya daha büyük bir önem veren kanattan farklı olarak, bir grup öncünün silahlı iradesine daha ciddi bir önem atfeder. Hareketin önderi Çayan'ın "halkın devrimci girişimleriyle -aşağıdan yukarı mevcut devlet cihazının parçalanarak politik iktidarın ele geçirilmesi ve bu iktidar aracılığıyla yukarıdan aşağıya daha ileri bir üretim düzeninin örgütlenmesi"³³ olarak tanımladığı devrimci tutumu, THKO'ya benzer biçimde bu örgütün de geçmişin reformcu yaklaşımlarından koptuğunu gösterir. Öte yandan, bu

32 Küçükaydın, s. 65. Kıvılcımlı'nın işçi sınıfının örgütlenmesine yönelik oldukça isabetli bir dizi örgütsel öneriyi 1966'da TİP'e sunduğunu hatırlatmak gerekiyor. Ancak ne TİP'in o zamanki önderliği ne de sonradan MDD bölünmesinde öne çıkacak olan TİP üyeleri bu önerileri dikkate almışlardır (Aydınoglu, s. 81, 82).

33 Mahir Çayan, *Bütün Yazılar*, derleyen: M. Ali Moğaltay, İstanbul: Evren Yayınları, 1976, s. 315; aktaran: Yurtsever, s. 223.

hareket devrimin örgütlenmesi konusunda yanlış yaklaşımlar geliştirmiştir. 60'lı yıllarda Latin Amerika'da popüler olan ve ilerleyen dönemde büyük bir bozguna uğrayarak çöken kent gerillası örgütlerinden esinlenen THKP-C, kentlerde yürütülecek bir silahlı mücadelenin ardından kırlarda gerilla savaşı başlatmayı amaçlayan, silahlı propagandayı temel mücadele aracı olarak gören "politikleşmiş askeri savaş stratejisi"ne sahipti.³⁴ İşçi sınıfının devrimci örgütlenmesinin yerine "halkın devrimci öncülerinin savaşı"nı koyan bu ikameci strateji, THKO önderlerini kurtarmak için büyük bir devrimci dayanışma sergileyen THKP-C'nin önder kadrosunun Kızıldere'de devlet tarafından ortadan kaldırılmasıyla ilk yenilgisini aldı.³⁵

MDD hareketinin 12 Mart döneminde doğurduğu son örgüt Perinçek'in PDA'sından ayrılanların kurduğu Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist'tir (TKP/ML). İbrahim Kaypakkaya ve Muzaffer Oruçoğlu'nun başını çektiği bu grup, Kemalizme ve Kürt sorununa olan yaklaşımıyla diğer örgütlerin tümünden net biçimde ayrılarak bu dönemin belki de en anlamlı ayrılığını gerçekleştirdi.³⁶ Bu özelliğine rağmen Maoculuğun çerçevesine

34 THKP-C'nin "politikleşmiş askeri savaş stratejisi"nin THKO'nun silahlı mücadele anlayışından en önemli farklarından biri silahlı mücadelenin önderliğinin bir parti tarafından yapılması gerektiğine olan inançtı. Mahir Çayan'a göre milli demokratik devrim mücadelesinde şehirlere ancak ikincil bir öneme sahip olduğundan devrimin temel gücü işçiler değil köylülerdi. Bu nedenle partinin görevi işçi sınıfı içinde devrimci çalışma yapmak değildi. Partinin görevi köylülüğü harekete geçirmeye çalışırken işçi sınıfının "ideolojik öncülüğü"nü temsil etmektir.

35 Bugün THKP-C'nin geçmişine sahip çıkanların bir bölümü halen Kemalizmin bir "küçük burjuva devrimciliği" olduğunu savunabiliyorlar. Örneğin *Devrim* dergisi çevresi, THKO'yu "Kemalistlerin küçük burjuva devrimciliğinin rolünü gereğinden fazla önemse[diği]" için eleştiriyor. Yani Kemalizmin küçük burjuva devrimciliği olduğunu söylemek doğru ama bunu "gereği kadar" önemsemeli demek istiyor. Aynı çevre, Çayan'ın yukarıda özetlediğimiz görüşlerinin ulusalcı niteliğini şöyle yorumluyor: "Mahir Çayan'ın Türkiye için öngördüğü 'Yeni Sömürge Devrimi' modelinin, emperyalist ilişkilerin artık dışsal ilişkiler olmaktan çıkarak, içsel ilişkiler haline dönüşmüş oldukları yönündeki vurgusu, devrimci hareketin dönemin 'ulusalcı' veya ulusalcılıktan etkilenen akımlarıyla en önemli kopuş noktasını oluşturur: THKP-C'nin anti-emperyalist, 'anti-oligarşik devrim anlayışı, "yurtseverliğin" işçi sınıfı mücadelesinin bütünlüğü içine yerleştirildiği, sınıfsal vurgunun ön planda olduğu bir kavrayışa dayanır." (*THKP-C ve Devrimci Yol'dan Bugüne Geçmiş Değerlendirmesi Bu Tarih Bizim*, yayına hazırlayan: Adil Yılmaz, İstanbul: Devrim Dergisi Yayınları, 2006, s. 35). Bugünkü TKP'nin görüşlerinin aynısı olan bu kavrayışın bugünkü versiyonu ise Latin Amerika'daki "ulusal halkçı blok"ların desteklenmesidir (a.g.e., s. 18). Dolayısıyla devrim anlayışı ve ufku Hugo Chavez ve benzerlerinin programlarıyla sınırlıdır.

36 Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının ayrı devlet kurma hakkına tekabül ettiğini ilk kez net biçimde vurgulayan, Kemalist hareketin küçük burjuva radikalizmine değil hakim sınıfların politikasına denk düştüğünü vurgulayan ilk sosyalistlerden biri Kaypakkaya'dır. Hikmet Kıvılcımlı'nın 1930'larda kaleme aldığı "Yol" başlıklı çalışmaları Kemalizmin sınıf doğası ve Kürt meselesi hakkında oldukça gelişkin görüşler içerse de bu eserlerin ancak 1979'da yayımlanabilmiş olması etkilerini oldukça sınırlamıştır.

hapsolan ve bu yüzden proleter devrimci bir yöne ilerleyemeyen bu hareket, proleter devrimci bir örgütlenmeyi sağlamak yerine diğer gerilla hareketlerinin tezlerini Maocu bir kavramsal çerçeveye tekrar etmeyi tercih etti. Böylece kırlardan başlayan “halk savaşı” bu bölgelerdeki “feodalizm”i parçalayarak “kıvıltı iktidar”ların kurulmasını sağlayacak ve böylelikle devrimin yolu açılmış olacaktı. Kaypakkaya'nın 1973'te devlet tarafından öldürülmesinin ardından bir dizi bölünme yaşayan bu grup, ÇKP'nin 1970'lerde ortaya koyduğu “Üç Dünya” teorisinin ABD emperyalizmini ve NATO'yu da içine alarak genişleyen ittifaklar stratejisini hiçbir zaman kabul etmedi. Maoculuğun “dört sınıfın bloku” kavrayışıyla “milli burjuvazi”yi de ittifaklar çizginin içine yerleştiren bu ekip, Perinçek'in izleyen yıllarda titizlikle uyguladığı bu anlayışı da hiçbir zaman pratiğe geçirmedi. Örneğin seçimleri sürekli olarak boykot etti. Bölünmelere rağmen sürekliliğini kaybetmeyen bu ekip, 1974–80 döneminin etkili sol hareketlerinden biri haline gelemedi.

Özetle söylemek gerekirse, MDD hareketinin 1970–72 döneminde yaşadığı bölünmelerin sonucunda ortaya çıkan –Perinçek'in Aydınlık grubu haricindeki- politik grupların tamamı iktidarın zor yoluyla ele geçirmeyi önlerine koyarak geçmişin reformcu yaklaşımlarından kopmuşlardır. Buna karşın, ortaya konan devrimcilik anlayışı ve pratiği, programatik ve örgütsel bakımlardan devrimci Marksist bir pozisyona tekabül etmez. Sınıf ittifakları, aşamacılık gibi konularda aynı konumda olan bu gruplar, Leninist anlamda bir işçi sınıfı örgütlenmesine girişmek ve yoksul köylülükle ittifakı bu temelde kurmak yerine, dar bir öncünün kırlarda ve/veya kentlerde yoğunlaştıracağı gerilla mücadelesinin halkı harekete geçireceği yanılsamasına kapıldılar. Bununla birlikte, söz konusu grupların tamamının MDD anlayışına uygun olarak devrim stratejilerinde “milli burjuvazi”ye tanıdıkları özel rol, Kemalizm konusundaki hatalı kavrayışlarla da birleşerek 70'lerde CHP'ye yönelik hayırhah tutumun zeminini döşedi.³⁷ Sonuç olarak, 12 Mart ile kapanan dönem, bir sonrakine –devrim hedefli militan mücadele haricinde- programatik ve örgütsel bakımdan olumlu bir miras bırakmadı.

1974–80 döneminin özgülüğü

İşçi hareketini ve solu yalnızca 1971–73 aralığında durdurabilen 12 Mart cuntası, 1961 Anayasası'nda bir takım değişiklikler yaptıktan sonra toplumsal alanda “hiçbir kalıcı iz bırakmadan” çekildi.³⁸ İşçi hareketi ve sol 1974

37 Kemalizm ve CHP'ye yönelik tutum konusundaki tek istisna Kaypakkaya'nın takipçileridir.

38 Tura, s. 36.

Devrimci Marksizm

yılından itibaren hızlı biçimde güç kazanmaya başladı. Böylece bu yazının odaklandığı 70'li yılların ikinci yarısının özgüllüğünün asıl kaynağına yaklaşılabiriz. Bu yılları özel kılan şey burjuva düzeninin gerçek bir sarsıntı geçirmesidir. Lenin'in "kitlelerin var olan ilişkiler içinde yönetilmek istemediği, yöneticilerin de bu ilişkiler içinde yönetemediği" bir durum olarak tanımladığı bu bunalım, kitlelerin sistemi sarsma azmine ve politik önderliğin düzeyine göre **ön devrimci** veya **devrimci** duruma tekabül eder. 15-16 Haziran 1970'te ayağa kalkan ancak 12 Mart ertesinde geçici bir yenilgiye uğrayan işçi hareketinin, 70'lerin ikinci yarısında 15-16 Haziran günlerinde kaldığı yerden devam etme kararlılığında olduğu görülür. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) gücünün zirvesine ulaşması ve kamu emekçilerinin en dinamik kesimini oluşturan öğretmenlerin kurduğu TÖB-DER'in mücadeleciliği dikkat çekicidir. İşçi hareketinin ve solun Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kapatılmasıyla sonuçlanan büyük kampanyası hareketin siyasal alana müdahale kapasitesinin artışına işaret eder. 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanı'nda yaklaşık 500 bin emekçiyi bir araya getiren eylem, işçi sınıfı hareketinin ve solun bu topraklardaki zirve noktasıdır.³⁹ Dünya ekonomik krizinin üç yıllık bir gecikmenin ardından 1977'de Türkiye'ye sıçraması ile başlayan ekonomik kriz, burjuvazinin manevra alanını sınırlarken proletarya hareketini de daha militan bir mücadeleye zorlayan bir etki yaratıyordu.

Dönemin en önemli olgularından biri 1975'te kurulan Polis Derneği'nin (POL-DER) 1977-78 döneminde anti-faşist ve sol bir yörüngeye oturarak güvenlik aygıtındaki bölünme eğilimini körükleyebilmesidir. Yalnızca Türkiye için değil, dünya ölçeğindeki toplumsal hareketler bakımından da oldukça özgün bir örnek oluşturan POL-DER, 70'lerin ikinci yarısında güvenlik aygıtı içindeki çatlamayı da gösterir. İçinde Ecevit'in CHP'sine destek verenlerden başlayarak sol grupların tümünden unsurlar barındıran, hatta sol grupların birbirleriyle rekabet ettiği bir yapı olan POL-DER, polis teşkilatı içinde marjinal bir unsur olarak kalmamış ve 1961 Anayasası'nın kendilerine bazı emirleri dinlememe hakkı verdiği şeklindeki "yasallık" retorikini kullanarak mücadele eden emekçilere omuz vermeye çalışmıştır:

Bir grev, boykot veya gecekondü sözcüğü geçince, akla hemen polis gelir olmuştur. Çünkü, egemen sınıflara sırtını dayamış olan politik çevreler, polisi,

39 1975'te yapılan nüfus sayımına göre Türkiye genelinde kentlerde yaşayan insan sayısının yaklaşık olarak 17 milyon olduğu göz önünde tutulursa 1 Mayıs 1977'nin gerçek anlamı daha iyi kavranabilir.

bu sınıfın yararına “yasal maşa” gibi, daha genel bir ifadeyle halkı halka karşı kullanagelmışlerdir. Oysa çoğunluğu yaşam ve geçim sıkıntısı içerisinde olan polisler, kardeşleri olan öğrencilerimize ve gecekondulu komşusu olan işçilerimize yasa dışı davranışlarını düşünmek bile olanaksızdır... Bu örneği vermekten amaç, polis örgütünün, faşizan bir baskı kurmak eğiliminde olanlarla, sömürü düzeninin devamını isteyenlere ne kadar itibar edeceğine göstermek içindir.⁴⁰

Kontrgerillayı ve siyasi cinayetleri protesto etmek için 2 Nisan 1979’da Adana’da düzenlenen mitinge ilişkin şu anlatım POL-DER’in ne anlama geldiğini açıklar: “Daha kortejler alana yeni girmişken, polisler saldırısıyla karşılaşılır... Mitinge ve mitingçilere karşı saldırıya girişen polisler durdurmaya çalışan, hatta kavgaya tutuşan polisler olur.”⁴¹ 28 Eylül 1979’da Adana’nın POL-DER’li emniyet müdürü Cevat Yurdakul’un öldürülmesinin ardından yaşananlar daha da ilgi çekicidir. Henüz birinci yılını doldurmamayan sıkıyönetim kapsamındaki illerden biri olan Adana’da Yurdakul’un öldürülmesinin ardından POL-DER’li polisler direnişe geçer. Sıkıyönetimin kesin emrine rağmen 28–29 Eylül günleri iş bırakırlar. Sokağa çıkan emekçilerle buluşan 300 POL-DER’li “Kahrolsun sıkıyönetim”, “Yaşasın devrimciler” sloganlarını atar.⁴²

Devrimci mücadelenin yükselişi ordunun alt kademelerini de etkiler:

Devrimci Yol dergisine pek çok askeri birlikten destek mesajları geliyor, çoğu, risk nedeniyle yayımlanamıyordu...1977 yazıydı. Ardahan merkezine yakın bir köye (sınırım Azer köyüydü) gidiyordum. Yol, tugayın yanından geçiyordu. Askeriye içinde “Hey Dev-Genç’li marşı söyleniyordu. Yakından bakınca bir subayın erlere eğitim yaptırırken “Yaylalar” ya da “Baldız” türküleri yerine “Hey Dev-Genç’li” marşını söylediğini gördüm...1980 başlarında, Ağrı Patnos’da arkadaşlarla sohbet ediyorduk. Yemekte sucuklu yumurta yemiştik. Hepimiz zehirlendik. Arkadaşlar yoğurt aramaya başladılar. İki asker, bir okul duvarına “Tek Yol Devrim”, “Devrim İçin Tek Yol Devrimci Yol” sloganlarını yazıyordu. Yanlarına gittim. Bir yüzbaşı ve bir üstteğmeni. Neden

40 Gürbüz Atabek, “Halkın Polisi Olmak”, *Pol-Der*, sayı: 3, Aralık 1975.

41 Mukaddes Erdoğan Çelik, *Devrim Hamalı*, İstanbul: Ceylan Yayınları, 2001, s. 47.

42 Nevzat Bölüğüray, *Sokaktaki Asker Bir Sıkıyönetim Komutanının 12 Eylül Öncesi Anıları*, İstanbul: Milliyet, 1989, s. 103. 28-29 Eylül tarihlerinde Adana’da yaşanan protestoya ilişkin olarak yayımlanan bir yazıya göre “Bu cinayet şehirde kin ve nefretle karşılandı. POL-DER’li yurtsever polisler işi bırakarak direnişe geçtiler. Kitlenin öfkesi kabardı. Bu durum üzerine proleter devrimciler ve yurtsever devrimciler kitlelerin bu tepkisini anti-faşist bir mücadeleye dönüştürmek için bir gösteri düzenlediler. Cenaze töreni için toplanan direnişçi polislerin direnişini desteklediler.” (*Devrimci Halkın Birliği*, 19 Ekim 1979). Olaylara ilişkin daha ayrıntılı bir anlatım için bkz: Çelik, s. 110, 111.

Devrimci Marksizm

yazdıklarını sordum. Düşüncelerini yazdıklarını, Patnos'da Devrimci Yol'un sloganlarını göremedikleri için yazdıklarını söylediler... Bugüne dek hakkında tek bir söz bile edilmeyen bu ilişkilere değinmemin nedeni, o dönemde toplumun ne derece politize olduğunu göstermek, dışarıdan kapalı bir kutu gibi görünen subay ve astsubay kesiminin bizden nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır. 70'li yılların sonlarında bazı il ve ilçelerde bozuk silahlar ordu atölyelerinde tamirden geçiyor, arkadaşlar subay ve astsubaylarla doğrudan ilişkilere giriyorlardı.⁴³

Yukarıdaki veriler birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'deki burjuva düzeninin ciddi bir sarsıntı yaşadığı anlaşılır. Buna karşın, emekçi kitlelerin kapitalist sistem karşısındaki eylemli muhalefetinin sistemi alaşağı etmeye yönelik kararlı bir mücadeleye dönüşmemesi, Türkiye'de başta faşist hareket olmak üzere bir dizi karşı-devrimci güç odağının büsbütün geriletilmemiş oluşu ve dönemin en güçlü sol hareketlerinin bunalımı devrimci yönde derinleştirecek politik donanımlarının olmaması gibi nedenlerden ötürü Türkiye'de tam anlamıyla bir devrimci durum yaşandığını söylemek doğru olmaz. Ancak gelişmeye açık bir **ön devrimci durumun** var olduğu açıktır. Ön devrimci durumun burjuvaziden bağımsız bir devrimci işçi partisinin önderliğinde tam bir devrimci duruma doğru evrilmesi mümkündü. Bunun gerçekleşmeyip 12 Eylül felaketi ile dönemin sona ermesinin nedenleri devrimci işçi partisinin ve bağımsız devrimci sınıf politikasının yokluğunda aranmalıdır. Dönemin en güçlü sol gruplarının bu dönemde aldıkları politik tutumun anlaşılması bu açıdan önemlidir.

Devrimci Yol

THKP-C'nin 12 Mart sonrasındaki yenilgisinin ardından yaşadığı bölünmelerin sonunda ortaya çıkan en güçlü akım Devrimci Yol'dur. 1975'te yayımlanmaya başlayan *Devrimci Gençlik* dergisi ile 1976'da kurulan Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu, önceki yıllarda THKP-C'ye yüzünü dönen oldukça geniş bir gençlik kitlesini bu grubun etrafında topladı. Bu kitle, *Devrimci Yol* dergisinin 1 Mayıs 1977'de yayımlanmaya

43 Yaşathak Aslan, *Devrimci Yol bir dönem 1980-85 yılları Kavgamız Bitmeyen Sevdamız*, Ankara: Arayış Yayınları, 2005, s. 19-21. Ordunun alt kademelerindeki politizasyonun çarpıcı bir örneği de Aralık 1978'deki Kahramanmaraş Olayları'nın ardından yaşandı. Faşistlerin Maraş'ta katliam yaptıkları haberini alan Harbiye öğrencileri bir film gösteriminin öncesinde yaptıkları bir dakikalık saygı duruşunun ardından anti-faşist sloganlarla katliamı protesto ettiler (Erbil Tuşalp, *Eylül İmparatorluğu*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1988, s. 36).

başlamasıyla birlikte daha belirli bir örgütsel kimliğe kavuşmuş oldu. DY, Çayan'ın "politikleşmiş askeri savaş stratejisi"nin sürdürücüsü olduğunu iddia etmesine rağmen, bu stratejiyi pratikte sürdürmedi. Kırlardan şehirlere göçün 70'lerde büyük kentlerde devasa bir yarı-proleter ve proleter kitlenin oluşumuna yol açması, bu kitlenin geçim sıkıntısına ilave olarak yaşadığı gecekondulu mahallelerinde yol, su, elektrik vb altyapı hizmetlerinden önemli ölçüde yoksun oluşu, hatta yaşadıkları konutları dahi günbegün direnerek ellerinde tutmaya zorunlu kalmaları, hareket geleneğinden gelen Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu gibi grupları bu bölgelerdeki potansiyeli değerlendirmeye itti. Gecekondulu mahallelerdeki halkın yüzünü bu gruplara çevirmesi, faşist hareketin silahlı saldırılarının da bu bölgelerde yoğunlaşmasına neden oldu. Sonuçta bu kitlelerin gündelik yaşamlarını etkileyen sorunlarla anti-faşist mücadelenin ihtiyaçları birbirine bağlı hale geldi:

Böylece bu gruplar...bir yandan anti-faşist mücadelenin bütün militan görevlerini üstlenirken, bir yandan da marjinal sektörün yarı proleter ve proleter kitlelerin oluşturduğu gecekondulu bölgelerinde, dayanışma ihtiyacıyla akrabalık ve hemşerilik ilişkileri çerçevesinde kendiliğinden oluşan, burjuva partilerinin hiçbir biçimde nüfuz edemediği, yarı açık toplumsal örgütülüklerin militan biçimde ve merkezi olarak kurumlaşmalarının başını çekeceklerdir. Öyle ki, yeni oluşan bu bölgelerin faşistlerin ya da devlet güçlerinin saldırılarına karşı korunmasından militan yöntemlerle (otobüs kaçırma, işgal etme vb.) belediye hizmetlerine kavuşturulmasına, bölgenin adil biçimde parsellenip düzenlenmesinden el birliği içinde gecekonduların yapımına, aileler ya da farklı bölgelerden gelen kesimler arasındaki sürtüşmelerin giderilmesinden dayanışma fonlarının oluşturulmasına, hatta düğünlerden sağlık hizmetlerine (bedava ilaç ve muayene vb.) kadar bu bölgelerin bütün gündelik sorunlarının ve yaşam koşullarının çözüme bağlanıp düzenlenmesi, fiilen alternatif siyasal otorite durumuna gelen bu grupların tekeli altında gerçekleşecektir. İşin tuhafı, stratejileri gereği kırlardan dem vururlarken, kırlardan yeni kopan kitlelerin büyük kentlerde oluşturdukları bölgelerde kök salmaktadır bu gruplar.⁴⁴

Burada altı çizilen çelişki, bir süre sonra DY'nin gücü haline geldi:

Öz-savunma, örgütler tarafından öz-savunma amacıyla yapılmıyordu. Böylece, hemen bütün radikal örgütlerin 1968-70'lerin Çin, Vietnam, Küba'dan esinlenmiş devrim teorileriyle yaptıkları iş arasında açık bir çelişki ortaya çıkıyordu. Bu çelişki en açık ifadesini, en güçlü örgüt olan Dev-Yol'da bulmuştur. Bu hareket, resmen kabul ettiği teoriye göre gerilla savaşını başlatması gerekir-

Devrimci Marksizm

ken, gecekondü bölgelerinde öz-savunma yaptığı için, aynı gelenekten gelen diğer hareketler tarafından eleştirilmiştir...Başka koşullarda bir hareketin güç-süzlüğünü oluşturacak özellikler, Dev-Yol'un gücünü oluşturmuştur.⁴⁵

Bu özelliklerin yanı sıra, Stalinist program anlayışından kopmamakla birlikte geri kalan solun önemli kısmından farklı olarak DY'nin Sovyetler Birliği'ne, Çin'e veya Arnavutluk'a angaje olmaması bu grubun bir taraftan anti-faşist öz-savunmayı örgütlerken diğer taraftan başka örgütlerle esnek bir ittifak politikası çerçevesinde yan yana gelebilmesini mümkün kılmıştır.⁴⁶

DY, elindeki bu avantajları mümkün olduğu kadar kullanarak güçlenmiştir. Ancak bu yükseliş, 70'lerin ikinci yarısındaki muazzam fırsatların kullanılabilmesi için yeterli olmadı. Bunun iki temel nedeni var. Birincisi, DY tüm kitleselliğine rağmen Türkiye'nin büyük kentlerindeki sanayi havzalarındaki yüz binlerce işçi tarafından devrimci bir odak olarak görülmemiştir. Bu grubun 1974 sonrasındaki yaklaşımını özetleyen bir metin şunları söylüyor:

1975'lerde birçok devrimci grup, 12 Mart yenilgisinin etkisiyle, öncelikle işçi sınıfının örgütlenmesi için fabrikalara gitmek gerektiğini vurgularken, sonradan Devrimci Yol'u oluşturacak unsurlar, "öncelikle sınıf mücadelesinin en sıcak yaşandığı alanda olmak ve işçi sınıfına belirli bir politikayla gitmek gerekir" saptamasını yaptılar. Bu saptamayla birlikte de dönemin anti-faşist mücadelesinin odağında bulunan üniversite gençliğine yöneldiler.⁴⁷

Bu satırlar işçi sınıfının içinde sistematik olarak faaliyet yürütmek gereğini küçümseyen, örneğin fabrikalara gitmeyi neredeyse bir yenilgi psikolojisiyle eş tutan yaklaşımın iyi bir örneğidir. Fabrikalarda çalışma yapmayı dar ekonomizm olarak gören ve politikasızlıkla eş tutan bu yaklaşım, işçi hareketinin TKP ve benzerlerinin reformizmine terk edilmesine neden olmuştur. Aynı metin, DY'nin işçi örgütlenmesinin Yeraltı Maden-İş ve DİSK'teki sol muhalefet gibi başarılı örneklerine değindikten sonra yukarıdaki alıntıdan farklı olarak doğru saptamalarda bulunuyor:

45 Küçükaydın, s. 67.

46 A.g.e., s. 68. DY'nin bu özelliği bu grubun takipçileri tarafından onun bürokratik olmayan bir sosyalizm anlayışına başından beri sahip çıktığını kanıtlamak için kullanılmıştır. DY'nin Sovyet "revizyonizmi", Çin "dogmatizmi" türünden argümanlarla ortaya koymaya çalıştığı yaklaşımın bürokratik işçi devletlerinin sınıfsal analizi, uluslararası komünist hareketin tarihi, burjuva partilerine yaklaşım ve ittifaklar politikası gibi alanlarda Stalinist geleneğin yaklaşımı ile ciddi bir farkı yoktur.

47 THKP-C ve Devrimci Yol'dan Bugüne..., s. 122.

Tüm bu gelişmelere rağmen, Devrimci Yol merkezinin işçi çalışmasına katkısı yok denecek kadar sınırlı oldu. Bu alanda derinlikli bir programa ihtiyaç duyulduğu son derece açık olmasına karşın, ne böylesi bir katkı söz konusu oldu, ne de kayda değer bir kadro transferi... Neredeyse sadece ve tek başına anti-faşist çatışmanın tek bir boyutuyla sınırlı kalınması, her ne kadar sürecin basıncı altında yaşanmış bir durum olsa da, esas sorun bu koşulları dönüştürecek müdahalelerde bulunulmamasıdır. Bu eksik gelişmenin sonuçları, gerek o günlerde gerekse sonrasında hem devrimci hareketin hem de işçi hareketinin gelişimi bakımından oldukça ağır bedellere mal oldu.⁴⁸

DY'nin potansiyeli değerlendirilememesinin ikinci ve en önemli nedeni bağımsız bir devrimci alternatifi ortaya koyamamasıdır. 1973 seçimlerinde CHP'ye oy çağrısı yapan geleneğin bir devamı olarak 1977 seçimlerinde de bağımsız bir duruş sergilenemedi. Perinçek'in Aydınlık grubuna benzer şekilde mantıksal sonucu CHP'ye destek vermek olan kararsız bir tutum ortaya kondu:

Seçimlerde CHP ve TIP gibi ilerici demokratik görünümündeki burjuva partilerinin desteklenmesi tavrı devrimciler açısından söz konusu olamaz...Ne var ki, CHP'nin desteklenmemesi ve onun burjuva muhtevasının açıklanması şeklindeki politika genel olarak CHP'ye oy verdirtmemek için özel bir gayret sarf etmeyecek...CHP'ye oy veren kitlelere CHP konusundaki görüşlerimizi açıklayacaklardır.⁴⁹

Seçimlere ilişkin bu tutum, gerçekten de "eleştirel bir mesafe"yi yansıtmaktadır.⁵⁰ Fakat 1977 yılı itibariyle burjuva partisi CHP'ye karşı takınılması gereken tutum eleştirel mesafe değildir. Doğru tutum seçimleri de kapsayacak bağımsız bir devrimci platformun oluşturulmasıdır. Emekçi sınıfın mücadelesinin -dünya krizinin dört yıllık gecikmeyle 1977'de Türkiye'ye sıçramasının da etkisiyle- doruk noktasına vardığı bir noktada bunun yapılmayıp "CHP'ye oy verdirtmemek için özel gayret sarf edilmemesi" sınıf

48 A.g.e., s. 124, 125.

49 "Seçimlerde Devrimci Tavır Ne Olmalıdır", *Devrimci Yol*, sayı: 1, 1 Mayıs 1977; aktaran: Mustafa Alagöz, *İdeolojik Aklın Serüveni 1970-80 Arası Türkiye "Sol" Hareketine Kavramsal Bir Bakış*, İstanbul: Babil, (tarih yok), s. 214.

50 A.g.e., s. 54.

Devrimci Marksizm

bağımsızlığına aykırı bir tutumdur.⁵¹ “Oy verdirtmemek için özel gayret sarf edilmeyen” CHP, 12 Mart döneminden sonra ilk defa ücretlerin dondurulmasını sağlayan, bütün vaatlerine rağmen kontrgerillaya dokunmayan, Kahramanmaraş Olayları’ndan sonra 13 ilde sıkıyönetim ilan ederek 12 Eylül’e giden yolu açan partidir.

CHP’ye oy verdirtmemeye çalışmak ancak bu felaketlerin yaşanmasından sonra akıllara geldi; oysa devrimci dalga artık geri çekilmeye başlamıştı. 14 Ekim 1979’daki parlamento seçimlerinde geçmişte en fazla CHP’cilik yapan ekipler bile (örneğin TKP) bu partiden desteğini çekti. Dolayısıyla DY’nin de bu tavrı paylaşması sınıf bağımsızlığı bakımından bir ilerlemenin değil konjonktürel bir zorunluluğun ürünüdür. Aynı tarihte Fatsa’da belediye başkanlığını DY’nin arkasında durduğu aday olan Fikri Sönmez’in kazanması 12 Eylül öncesindeki son önemli kazammdır. Ne yazık ki bu oldukça sınırlı kalmış bir örnektir. Sınırlı kalmasına rağmen, devrimci Marksistlerin eleştirel bir değerlendirmeye bu örneğin olumlu ve olumsuz yanlarından ders çıkartması gereklidir.

DY’nin 12 Eylül öncesindeki son olumlu adımı 1 Mayıs 1980 öncesinde Türkiye’deki reformist ve devrimci grupları güç ve eylem birliğine çağırmasıydı. Solun sekterliği sonucunda yalnızca DY, Halkın Kurtuluşu ve Kurtuluş birliğe yanaştı ancak bu birlik de pratiğe geçirilemedi.⁵² Son olarak, Türkiye’nin en kitlesel gruplarından biri, belki de birincisi olan DY’nin 12 Eylül darbesine karşı ciddi bir direniş hattını öremediğini belirtelim. Bazılarının zannettiğinin aksine, 12 Eylül’e karşı birtakım silahlı grupların “öncü” faaliyetiyle direnmek çözüm getirmezdi. Bunlar, DY’yi direnmemek-

51 Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin çoğunluk eğiliminin eskiden çıkardığı bir dergide geçmişteki bu tavırdan kıvançla söz edilmişti: “Evet arkadaşlar eskiden Devrimci Yolcular da CHP mitinglerine katılırlardı. Ancak sizin gibi 40 bin kişinin içinde soldan say 30, sağdan say 30 kişi olarak değil. Ve Devrimci Yolcular CHP’nin mitinglerinden çekildiklerinde CHP’nin mitingi 30-40 kişi kalıverirdi.” (“5 Temmuzda Fenerbahçe’de”, *Yeniden*, Ağustos 1997; aktaran: Metin Uçak, “UDC, ÖDC, ÖDP”, *Sosyalist Politika*, sayı: 14, Eylül 1997, s. 94). Geçmişe bu şekilde bakan bir yapının Mart 2004’teki yerel seçimlerde Murat Karayalçın’ın Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP) ile ittifak yapmasına şaşırılmak lazım. DY’nin ÖDP’de yer almayan bir başka kanadı ise 12 Eylül’den 36 yıl sonra yaptığı geçmiş muhasebesinde “1978 yılında...Devrimci Yol büyük devrimci gruplardan birisi olmanın ötesine geçerek, CHP dahil tüm sol üzerinde politik bir hegemonya elde etti” diyor (*THKP-C ve Devrimci Yol’dan Bugüne...*, s. 106). Marksistlerin “politik hegemonya” kavramını kullanırken asgari bir ciddiyete sahip olmaları gerekiyor. Politik hegemonya kitlesellik, sayı üstünlüğü veya saygınlık anlamına gelmez. Siyasi programınızın diğerleri tarafından önemli ölçüde kabul görmesi anlamına gelir. 1978 sonrasında CHP’nin böyle olduğu iddia ediliyorsa durum çok daha vahimdir.

52 Çelik, s. 219.

le suçlarken aslında kendi vicdanlarını rahatlatarak bugünkü yetersiz politik hatlarını abartılı bir militanlık cilasıyla tahkim etmeye çalışanlardır. Oysa darbecileri korkutan esas faktör başta DİSK olmak üzere bir dizi emek örgütünün sosyalist grupların öncülüğünde darbeye karşı genel grev-genel direniş çizgisini ortaya koyma olasılığıydı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, DY bu alanda örneğin TKP ile rekabete girecek oranda güçlü değildi. Metodu gereği direnişten anladığı ilk şey sınıfı harekete geçirecek bir genel grev ve direniş dizisi değil gerilla mücadelesiydi. Ancak bu onun eli kolu bağlı beklemesini de gerektirmiyordu. Gücünün esas kaynağı olan kent yoksullarını darbeye karşı etkili bir direnişe çağırabilirdi, ancak bunu da yapamadı:

Cunta bir buçuk ay hazırlık yapmış, Ekim sonlarında saldırıya geçmişti. Darbeden hemen sonra bizden çok şiddetli çıkışlar, kapsamlı direnişler, sokaklarda barikatlar beklemişlerdi. Biz ise direnişin uzun vadeye yayılmasını tercih ettik. Bugün geçmişe baktığımda o ilk bir buçuk aylık süreyi cuntaya vermemeliydik diye düşünüyorum. Elbette bu önceden görülmesi gereken ve çok ciddi hazırlık gerektiren bir taktikti. Eğer faşist darbeyi, kitlesel direnişlerle ya da gündemi belirleyecek çapta büyük eylemlerle karşılayabilseydik cunta, topluma barış ve can güvenliği için geldikleri yalanını yutturamazdı. Bize dolaylı yollardan ulaştırılan, "Sakın kitlesel direnişler yapmayın, yoksa büyük katliamlar olacak" biçimindeki haberler beni hep düşündürmüştür.⁵³

Sonuç olarak, anti-faşist mücadele içinde öne çıkan Devrimci Yol, gerek örgütlenme metodu gerekse de geçmişinden devraldığı sınıf bağımsızlığı konusundaki sorunlu miras nedeniyle 1977-78'de doruğa çıkan krizi devrimci biçimde kullanamadı. Gerçekleşeceğinden herkes gibi emin olduğu askeri darbeye karşı ciddi bir politik bir hazırlık yapmadığı için kitlesel direniş yönlendiremediği emekçi kitlelerle birlikte yenilgiye uğradı.

Halkın Kurtuluşu

12 Mart yenilgisinin ertesinde Türkiye solu Stalinist uluslararası merkezlerin kendi aralarındaki kavgadan daha fazla etkilenmeye başladı. Bu durum THKO'dan iki önemli örgütün çıkması sonucunu verdi: SBKP'nin politikalarını benimseyen grup, Teslim Töre'nin önderliğinde 1980'de kurulan Türkiye Komünist Emek Partisi'ne giden süreci hazırladı. THKO'nun bölünmesiyle ortaya çıkan en önemli grup ise Maoculuğu benimseyen, son-

⁵³ Aslan, s. 41, 42.

râdan Türkiye Devrimci Komünist Partisi'ni kuracak olan Halkın Kurtuluşu grubu idi. Bu grup, 74-80 arası dönemde Devrimci Yol ve TKP ile birlikte Türkiye'nin en güçlü, en kitlesel örgütlerinden biri oldu.

Halkın Kurtuluşu, 1974-75 yıllarında Türkiye solunun, özellikle de gençlik hareketinin ana taşıyıcılarından biri oldu. Bu grup tarafından kurulan ve büyük kentlerden başlayarak Anadolu'nun çeşitli kentlerine yayılarak gelişen Yurtsever Devrimci Gençlik Dernekleri, Perinçek'in *Aydınlık*'ı haricinde Maoculuğu ana yönelim olarak benimseyen pek çok grubun Anadolu'da faşistlere karşı mücadele ederken kullandıkları önemli yasal zemindi.

Türkiye solundaki teorik zayıflığın en rahatlıkla gözlenebileceği örneklerden biri Halkın Kurtuluşu'dur (HK). Aydınlik hareketinin ÇKP'nin Türkiye şubesi konumundan hareketle açtığı teorik tartışmalardan HK da etkilendi. Aydınlik grubunun HK ve diğer Maocular üzerinde kurduğu hegemonyanın sonucunda HK'dan Aydınlik'a doğru kopmalar ancak HK önderliğinin olağanüstü çabalarıyla yavaşlatılabildi. Aynı dönemde ÇKP ile Arnavutluk Emek Partisi (AEP) arasındaki ilişkiler de kopmaya başlıyordu. AEP, SSCB'yi "sosyal emperyalist" bir devlet olarak görmeye devam etse de, SSCB'yi baş düşman ilan ederek ona karşı ABD ve NATO'yla işbirliği yapmak gibi tamamen teslimiyetçi bir çizgiyi savunmaya da yanaşmadı. Bu durum, ÇKP-AEP ayrışmasına yol açtı.

Bu süreçte HK, iki aşamadan geçerek ideolojik-politik tutumunu değiştirdi. İlk önce, "Üç Dünya Teorisi"nin karşı-devrimci bir teori olduğunu ilan etti. HK'ya göre bu teori, uluslararası emperyalizmle ve egemen sınıflarla uzlaşmanın yolunu açan karşı-devrimci bir teoriydi. Ancak, HK'ya göre bu teori Mao'cu bir teori değil, Mao sonrasında Çin yöneticilerinin kabul ettiği bir teoriydi. *Halkın Kurtuluşu* dergisinin 1979 öncesindeki sayılarında bu tezi işleyen pek çok yazının yayımlandığı görülür. Neredeyse tam sayfa yayımlanan ve başkan Mao'nun dünya komünist hareketinin öncüsü olduğunu savunan yazılar, onun devrimci kişiliği ile ilgili şürlerin yanında "Üç Dünya Teorisi"ni reddeden yazılar yer alır. 1979'a gelindiğinde ise, Türkiye solunun tarihine geçen oldukça ilginç bir olay yaşandı. Kısa süre önce Mao'nun ideolojik önderliğinden dem vuran *Halkın Kurtuluşu* dergisi, bir süre sonra Maoizmi reddettiğini duyurdu. Bununla da yetinmeyen dergi, geçmişte aldığı pozisyonun tam tersini savunarak "Üç Dünya Teorisi"nin bizzat Mao'ya ait olduğunu, Deng Şao Ping'in tek yaptığı şeyin Mao'nun tutumunu sürdürmek ve daha da ileriye götürmek olduğunu savunmaya başladı. *Halkın Kurtuluşu*'na göre dünya komünist hareketinin gerçek soy ağacı Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Enver Hoca idi. 1979'dan sonra AEP çizgisini kabul eden gruplar arasında AEP'nin Türkiye şubesinin hangi grup olduğu

konusunda büyük gerilimler ve tartışmalar ortaya çıktı. Bu tartışmadan galip çıkan HK, bu durumu özellikle gençlik kesimlerindeki gücünü artırarak siyasete tahvil edebildi. *Halkın Kurtuluşu*'nun sayfalarında AEP ile kurulan ilişkiyi belgeleyen yazılar yer alıyordu.

ÇKP'nin "Üç Dünya Teorisi"nin reddi, HK'nın siyasetini doğrudan etkiledi. Perinçek'in *Aydınlık* grubunun "yeni çarlar"ı karşı Türkiye'nin savunulmasından dem vurması, hatta Süleyman Demirel'in Adalet Partisi'ni dahi Sovyetler'e yeterince sert tavır almamakla suçlaması, Türkiye devletini zayıflatacak her türlü sol tutumu Sovyet ajanlığı olarak görüp gazetesi aracılığıyla bu "sahte solcu" grupları devlete şikâyet etmesi gibi açıkça işbirlikçi politikalar, HK tarafından reddedildi. Bu durum, HK gibi büyük bir grubun devrimci bir noktada durabilmesini sağladı.

Bununla birlikte, yüzünü Tiran'a çevirmek bağımsız bir sınıf politikasının izlenebileceği anlamına gelmiyordu. AEP çizgisinin Stalinizmiyle paralel olarak HK da önündeki devrim aşamasının milli burjuvaziyle ittifak yapmanın zorunlu olduğu bir "demokratik halk devrimi" olduğunu savunuyordu:

Revizyonist hizipçiler ise, TİP'in açtığı yoldan ilerleyerek uluslararası Marksist Leninist hareketin ardına gizlenip troçkizm kusuyorlar. Onlara göre, milli burjuvazi, ittifak kurulabilecek bir sınıf değildir. Onlar, emperyalist feodal sömürü ve bağımlılık ilişkilerini tasfiye eden demokratik devrimin kaçınılmaz olarak kapitalizmin gelişmesine yol açacağı gerçeğinin iradi çabayla önlenebileceğini sanıyorlar. Aşamaları reddederek bir çırpıda kapitalizmin yok edilmesi gerektiği görüşünü ileri sürüyor, bu yüzden milli burjuvaziyle ittifakın mümkün olmadığını söylüyorlar. Milli burjuvaziyle ittifak mümkündür, çünkü o, emperyalizm ve feodalizmin baskısı altındadır, milli kapitalizmin serbestçe gelişmesi onun çıkarıdır.⁵⁴

Bu sözler, Halkın Kurtuluşu'nun Maoculuktan devrildiği jargonla "sosyal emperyalist" ilan ettiği Rusya'nın "sosyal faşist" temsilcisi olmakla suçladığı TKP'nin ittifak anlayışını paylaştığını gösteriyor. Bu anlayış, seçimleri "kitlelerin uyuşturulması, avutulması, hâkim sınıfların kendi iktidarlarının kitlelerin gözünde meşrulaştırılmasının bir aracı"⁵⁵ olarak gören Halkın Kurtuluşu'nu 1977 seçimlerinde CHP eksenli bir faaliyete götürdü. Bu grubun bağımsız aday çıkardığı az sayıda ilden biri olan Kahramanmaraş'ta HK'nın adayı öncelikle Cumhuriyet Halk Partisi'ne aday olmak üzere baş-

54 Aktaran: "Sosyalist Devrim" cillerle..., s. 63.

55 *Halkın Kurtuluşu*, sayı: 58, 30 Mayıs 1977; aktaran: Alagöz, s. 215.

Devrimci Marksizm

vuruyor, başvurusunun kabul edilmemesi üzerine bağımsız aday oluyordu.⁵⁶ Ortaya konan anlayış, CHP'yi işbirliği yapılacak bir milli burjuva partisi olarak gören politik hattın ürünüydü. 1977-78'deki yükselişin heba edilmesinde bu anlayışın payı vardır.

Bir başka önemli konu da sol içi şiddeti körükleyen politik sekterizmdi. Bürokratik işçi devletlerinin birbirleriyle girdikleri rekabeti kapitalist ülkelerde faaliyet gösteren sol gruplara da bir siyasi görev olarak dayatmaları bu durumun nedenidir. Bu yaklaşımın vahim sonuçlar ürettiği ülkelerden biri de Türkiye'dir. Halkın Kurtuluşu, "CHP'nin Rus sosyal emperyalistlerinin işbirlikçisi revizyonistlerle işbirliği siyaseti sosyal-faşist TKP'nin güçlenmesine hizmet etmektedir" diyordu. Burada "milli burjuvazinin" temsilcisi CHP'ye "faşist" TKP ile işbirliği yapmaması tavsiye ediliyor. Aynı şeyi tersinden TKP de yapıyordu. Sol grupları birbirlerini "faşist" olmakla suçlamaya götüren ideolojik-politik seviyesizlik sorununun altını çizmekle yetinelim. Elbette bu tabloda kazançlı çıkan tek özne Perinçek'ten TKP'ye, Dev-Yol'dan Halkın Kurtuluşu'na tüm sol hareketlerin desteğini bir biçimde arkasına alan CHP idi.⁵⁷

Tüm bu özellikleri ile Halkın Kurtuluşu, 70'lerin ikinci yarısındaki ön devrimci durumu değerlendirmek bir yana, solun tamamının kendini bıraktığı akıntının parçası olmaktan kendini kurtaramadı.

Türkiye Komünist Partisi

1951 Komünist Tevkifatı'ndan sonra Türkiye'de ciddi bir varlık göstermeyen ve bir yurtdışı örgütü haline gelen TKP, en geç 1970 yılında yurtiçindeki TİP kadrolarıyla ilişkiye geçmeye başladı. 12 Mart sonrasında -özellikle de Sovyetler Birliği'nin resmi temsilcisi olmanın yarattığı cazibe sayesinde- pek çok TİP'li için TKP ismi öne çıkmaya başladı.⁵⁸ Yurtdışına çalışmaya giden TİP'li işçiler ve sendikacılar TKP'li oluyordu.⁵⁹ Buna ek olarak, 1971 sürecinde THKP-C gibi gruplarda faaliyet göstermiş olan ancak kır ya da kent gerillacılığının doğru bir mücadele yöntemi olmadığını düşünerek, işçi sınıfını merkeze alan bir çalışmayı önüne koyan çok sayıda kadro da yüzlerini TKP'ye döndü.⁶⁰

56 *Halkın Kurtuluşu*, sayı: 57, 23 Mayıs 1977. HK'nın devamı bugünkü Emegın Partisi'nin Mart 2004'teki yerel seçimlerde SHP ile ittifak yapan gruplardan biri olduğunu hatırlatalım.

57 *Halkın Kurtuluşu*, sayı: 34, 6 Aralık 1976; aktaran: Alagöz, s. 213.

58 Babalık, s. 78, 79.

59 A.g.e., s. 83.

60 A.g.e., s. 96.

TKP'nin Türkiye'de bir örgütlenme seferberliği başlatması anlamına gelen ve "1973 Atılımı" olarak da bilinen kararının ardından legal ve illegal imkânları sonuna kadar kullanan parti, kısa bir süre içinde Türkiye'nin en güçlü sol gruplarından biri haline geldi. Kendisine *Birlik ve Dayanışma* adını veren TKP'ye yakın ekibin 70'lerin ortalarında DİSK'in yönetimini ele geçirmesinden itibaren parti işçi sınıfı içinde en düzenli ve örgütlü ilişkiyi yakalayan sol örgüt haline geldi. Bu başarıda daha sonradan DİSK'in CHP'nin etkisine terk edilmesinin nedenlerinden biri olan sendika bürokrasiyle geliştirilen özel ilişkilerin özel bir payı olmakla birlikte, TKP'nin işçi sınıfı içindeki gücünü yalnızca sendika bürokrasisinin etkisine bağlamak diğer grupların bu alandaki zayıflıklarını örtmeye yarayan kolaycı açıklamalarını kabul etmek olur. TKP, Ocak 1977'de kurulan İlerici Gençler Derneği'nde (İGD) örgütlenen, "Yolumuz işçi sınıfının yoludur" diyen geniş bir gençlik kesimini sanayi havzalarında yürütülen faaliyetle aktif bir ilişkiye geçirecek kendi konumunu tahkim etti. TKP'lilerin Ağustos 1975'te kurduğu İlerici Kadınlar Derneği (İKD) Türkiye'nin en güçlü kadın örgütüydü ve emekçi kadınlar arasında aktif bir çalışma yürütmekteydi. 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanı'nda sergilenen etkili kitlesel duruşun en önemli nedeni TKP'nin etki alanındaki işçilerin alanı doldurmasıydı.

Bu devasa potansiyelin varlığına rağmen, TKP'nin reformcu yönelimi mücadelenin ilerletilmesini engelledi. Tüm umudunu CHP'nin "komünist" ismini taşıyan yasal partilerin kurulmasını engelleyen TCK'nın 141 ve 142. maddelerini değiştirmesine bağlayan TKP, dönem boyunca devrimin önünü açacak inisiyatifleri almak yerine kendisini yasal bir parti haline getirmeye ve bu sayede "milli burjuvazi"nin temsilcisi olarak gördüğü CHP gibi çevrelerle kuracağı "ulusal demokratik cephe" ile Türkiye'de bir "ileri demokratik düzen" kurmaya harcadı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Stalin'den devraldığı "milli sınıflar"la ittifak halinde "demokratik devrim" in gerçekleştirilmesini hedefleyen aşamacı-işbirlikçi anlayışın 1920'lerden itibaren TKP'nin esas stratejisi haline getirildiğini yazının başında belirtmiştik. 70'lerde burjuvazinin içinde ittifak yapılacak "ilerici" odak arayan TKP'nin tutumu bu konudaki sürekliliği ortaya koyar:

Burjuvazinin içindeki ayrışma süreci hızlanıyor. Ulusal burjuvazinin, orta tabakaların, işbirlikçi burjuvazi, emperyalizm ve yabancı sermaye ile çelişmeleri, çatışmaları arttırıyor, sertleştiriyor. CHP ile gerici partiler arasındaki boğuşma bu çatışmanın açığa vurulmasıdır⁶¹ Orta tabakaların, milli burjuva-

61 TKP Programları ve..., s. 53; aktaran: "Sosyalist Devrim"çilerle..., s. 57.

zinin anti-emperyalist, anti-faşist yönü daha da ortaya çıktı. Bu gelişme işçi sınıfının, köylülerin ulusal ve sosyal kurtuluş savaşında yeni yeni müttefikler kazanmasına, ulusal demokratik bir cephe hareketinin doğmasına elverişli bir ortam yaratıyor.⁶²

TKP, müttefiki saydığı “milli burjuvazi”ye üretim araçlarına el konulmayacağı güvencesi veriyor ve “karma ekonomi sistemi” çerçevesinde bir “kalkınma” programını savunuyordu:

Ulusal ağır endüstri devlet sektörü eliyle kurulur. Devlet sektörünün egemen olduğu bir karma ekonomi sistemi uygulanır. Milli burjuvazinin, orta tabakaların bu sistem içinde her türlü özel girişiminden faydalanılır. Ve bu özel girişimler, memleketin endüstrileşmesine yardım ettiği oranda teşvik edilir.⁶³

Bu sınıf işbirliği programının TKP tarafından ortaya konduğu yıllarda, SBKP teorisyenleri de “parlamentarist tipli proletarya diktatörlüğü” gibi uydurma kavramlarla -zaten yıllar öncesinde rafa kaldırdıkları- devrim fikrinin yerine parlamentarizmi geçirmeye çalışmaktaydılar:

Komünist ve İşçi Partilerinin bazı program ve belgelerinde, devrimci bir işçi sınıfının varolduğu ileri parlamenter geleneklere sahip kapitalist ülkelerde, sosyalist devrimi barışçı yoldan gerçekleştirme süreci içinde, burjuva devlet aygıtını silahlarından arındırarak, parlamenter tipli bir proletarya diktatörlüğüyle değiştirmenin mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu durumda parlamento, burjuva diktatörlüğünün bir aracı olmaktan çıkar ve içinde işçi sınıfının güvenilir çoğunluğa sahip olduğu bir halk iktidarı durumuna gelir; proleter devlet aygıtının parçası olur.⁶⁴

SBKP teorisyenlerinin parlamentarist yaklaşımı TKP tarafından aynen kabul ediliyordu:

TKP, devrim süreci içinde değişik taktiklerin uygulanmasından yanadır. Parlamenterizme karşı değildir, fakat onu tek çıkar yol olarak da görmüyor. Demokratik bir hükümeti işbaşına getirmek için her türlü girişimi geçerli sayıyor. Parlamenterizm konusunda görüşü şudur: Parlamento, sömürücü, talancı büyük sermaye ve toprak sahiplerinin egemenliğinden kurtarmak, onu

62 TKP Programları ve..., s. 66; aktaran: “Sosyalist Devrim”cilerle..., s. 57.

63 TKP Programları ve..., s. 73; aktaran: “Sosyalist Devrim”cilerle..., s. 57.

64 N. Tropkin, S. Karpilenko, K. Şirinya, *Leninist Strateji ve Taktikler*, s. 41; 42; aktaran: Zeki Erginbay, “TKP” Üzerine, Ankara: Kurtuluş Sosyalist Dergi Yayınları, 1978, s. 44, 45.

işçi sınıfının, emekçi yığınların egemenliğini sağlayacak duruma getirmek.⁶⁵

Parlamentarizme karşı olmamak ile (reformizm) parlamento devrimci amaçlar için kullanmak (devrimcilik) arasındaki bariz çelişkiye reformizmin tarafında duran parti⁶⁶, bu çizgisini 1973 ve 1977 seçimlerinde CHP'yi destekleyerek uyguladı. Buna paralel olarak, DİSK'in CHP'nin etki alanına girmesinde de başrolü oynadı. Sınıfın geniş kesimlerini harekete geçirme kapasitesine en fazla sahip örgüt olan TKP, reformculuğunun bedelini önünü açtığı CHP'nin DİSK'te kendisine karşı tasfiye operasyonları yapmasıyla ödedi. 1977-78'deki krizin devrimci yoldan çözümünün önünü tıkadı. Verili ideolojik-politik çerçevenin içinden de olsa bu teslimiyetçiliğe karşı çıkan *İşçinin Sesi* grubunu 1979'da partiden attı.⁶⁷

CHP'nin 1978-79 döneminde işçi sınıfına karşı gerçekleştirdiği sendika bürokrasisi destekli büyük saldırı TKP'yi yıprattı. Artık açıktan CHP taraftarlığı yapmanın imkânı kalmamıştı. 14 Ekim 1979'da Beria Onger'in İstanbul'dan bağımsız aday yapılmasının nedeni budur. Aneak teslimiyetçiliğin yarattığı büyük tahribat eldeki fırsatların yitirilmesine neden olmuştu bile. Artık üstlenilmesi gereken görev yaklaşan askeri darbeye karşı örgütlü bir hazırlık yapmaktı. TKP bunu yapmadığı gibi, Sovyetler Birliği'ni yöneten Stalinist bürokrasinin zorlamasıyla 12 Eylül'de yönetime el koyan cunta ile ilgili en vahim görüşlerin yayılması işlevini de yerine getirdi. Veysi Sarısözen, bu durumu şöyle açıklıyor:

Yalnız burada tabii bazı kaba yaklaşımlar da oldu ve bu çok şematik hale geldi. Öyle olunca sanki Cunta'nın bir ilerici, bir de gerici kanadı varmış gibi bir intiba uyandı. Parti yayınlarında da zaten buna uygun, bunu pekiştiren, böyle bir izlenimi güçlendiren görüşler de yer alıyordu.⁶⁸

TKP merkezindekiler darbeye bu şekilde bakmaya devam ederken, cunta da son hazırlıklarını yapıyordu. Mayıs 1981'de TKP operasyonu

65 “TKP ve Parlamenterizm”, *Atılım*, Eylül 1975; aktaran: Erginbay, s. 35, 36.

66 Erginbay, s. 36.

67 *İşçinin Sesi* grubunun TKP merkezine yönelik eleştirilerinin esin kaynaklarından biri SBKP'nin parti merkezinden bir ölçüde farklı düşünen teorisyenlerinden M. Suslov'du (Babalık, s. 161). “Verili çerçevenin içinden” derken bunu kast ediyoruz. *İşçinin Sesi* grubundan İnanç Seçic 29 Ağustos 1980'de İzmir'de eski yoldaşlarınca kurşunlanarak öldürüldü (a.g.e., s. 156).

68 Babalık, s. 170. 12 Eylül darbesinin ertesinde “bütün Sovyet kaynaklarında, makaleler tercüme edilir, yazılan şudur: ‘Askerler kazmayı küreği aldılar, Türkiye'yi yeniden inşa ediyorlar.’ Ankara'nın ilk Kemalist hareketi tarafından inşasına atıfta bulunan fevkalade övücü makalelerdir. ‘TKP üzerindeki baskıların başladığı dönemde, Sovyet basınına Türkiye ile ilgili yansıyan Bolşoy balesi mi ne, gördüğü ilgi ve Türkiye'nin ne kadar iyi bir yola girdiği üzerinedir. Sovyetler Türkiye'deki askeri yönetime, devlet politikası olabilir, son derece hayırhah bakmıştır.’ ” (a.g.e., s. 174).

Devrimci Marksizm

başladı. Binin üzerinde parti taraftarı tutuklandı, iki partili işkence edilerek öldürüldü. Darbenin üçüncü yılında düzenlenen TKP 5. Kongresi'nde konuşan 1973-83 döneminin genel sekreteri İsmail Bilen, partinin "Leninizmin yolunda" olduğunu iddia ederken "Bu sevinçli günlere, sayısız kurbanlar, büyük acılar pahasına ulaştık" diyordu.⁶⁹ Bilen sonrasında parti yönetimini devralan ekip, Sovyetler Birliği'ndeki kapitalist restorasyonu yöneten Gorbacov'un siyasetiyle tam bir uyum sergiledi. 1988'de TİP ile birleşerek Türkiye Birleşik Komünist Partisi'ni (TBKP) kuran bu ekip, kısa süre sonra legalleşmek için Türkiye'ye gelen parti sekreteri Haydar Kutlu'nun ağzından Turgut Özal'ın ekonomi politikalarını kendi politikasına yakın bulduğunu ilan etti. TBKP'nin 1991'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasıyla TKP'nin önceden başlatılan likidasyon süreci tamamlandı.

Sonuç

Politik hareketler öncüllerinin kendilerine devrettiği mirastan dolaysız biçimde etkilenirler. Henüz yolun başında genç önderlik kadrosunu yitirmiş ve Stalinizmin mutlak hâkimiyetiyle şekillenmiş bir politik hareket olan Türkiye sosyalist hareketi, kendisinden sonra gelen kuşaklara ideolojik, politik ve örgütsel bakımlardan oldukça sorunlu bir miras bıraktı. Bu mirasın en önemli özelliği sosyalizmin bir devrim sorunu değil bir kalkınma metodu olarak anlaşılması, devrimin demokratik görevleriyle sosyalist görevlerinin birbirlerinden mutlak sınırlarla ayrılması ve burjuvazinin içinde sözde "ilerici" kanatlar keşfederek bunlarla ittifak kurmaya çalışılmasıydı. 1920'li yıllardan 1960'lardaki yükseliş dönemine değin sol hareketin bu özellikleri değişmedi. 1960'larda başlayan ve 15-16 Haziran 1970'teki işçi direnişi ile doruk noktasına varan mücadele döneminde sol politik hareketlerin parlamentoculuk ile askeri cuntacılık arasında sıkışıp kalması devraldıkları politik mirasın doğal sonucuuydu. Öte yandan, 1968 yılından itibaren büyük bir gelişme gösteren öğrenci gençlik hareketinin en ileri kesimlerinin 1970-72 döneminde iktidarı zor yoluyla ele geçirmeyi önlerine koyarak devrimci bir rotaya girmesi solun geçmiş elli yılındaki mirasından ilk ciddi kopuşu ifade ediyordu. Buna karşın, bu hareketlerin gerek devrimi demokratik aşamaya hapseden ve milli burjuvazi ile ittifakı şart koşan politik çizgileri gerekse de işçi sınıfı mücadeleciliğini devrimci yönde ilerletmeye çalışmak yerine kırlarda gelişecek öncü savaşı başlatmayı hedefleyen ikameci stratejileri

⁶⁹ *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri*, İstanbul: Ürün Yayınları, 2000, s. 9, 10.

proleter devrimci bir politik yapının ortaya çıkmasını imkansız hale getirdi. Devrimci grupların işçi sınıfından uzak duruşu, kurtuluşun işçi sınıfının mücadelesi ile sağlanacağını düşünen oldukça geniş bir kesimin ilerleyen yıllarda işçi sendikaları içinde etkinliğini artıran TKP'nin reformist çizgisinin etkisine terk edilmesine neden oldu.

1970'lerin ikinci yarısında tam anlamıyla devrimci bir yöne doğru ilerletilebilecek bir ön devrimci kriz ortaya çıktığında, geçmişten devraldığı lanetli mirasın etkilerini üzerinden atamayan Türkiye solu bu muazzam fırsatı değerlendiremedi. Alternatif bir devrimci işçi odak inşa etmek yerine sözde "ilerici" burjuvazinin yelkenlerini şişiren sol hareket, 12 Eylül darbesine karşı kitlesel bir direnişin ortaya konamamasının da etkisiyle büyük bir yenilgiye uğradı. 12 Eylül sonrasında yaşadığı yenilginin gerçek kaynaklarını teşhis ederek eleştirel bir muhasebe yapamayan Türkiye solu, bugün de geçmişinden devraldığı mirasın etkisinden kurtulmaksızın yoluna devam ediyor.